

Kjønnsdiskurser i barnehagen

En kvalitativ studie om hvordan barnehagelæreres perspektiver på kjønnsroller påvirker arbeidet rundt likestilling i barnehagen

ELINE KIRKHUSMO TERJESEN

VEILEDER

Lisbeth Ljosdal Skreland

Universitetet i Agder, 2021

Fakultet for Humaniora og pedagogikk

Institutt for Pedagogikk

Master

FORORD

Da jeg begynte på masterstudiet, kunne jeg aldri se for meg hvordan prosessen med å skrive selve masteroppgaven kom til å bli. Det har vært en svingete reise for å komme i mål, og det har både vært utrolig spennende og utfordrende om hverandre. Jeg er takknemlig over å ha fått lov til å forske på noe jeg synes er spennende, og jeg avslutter arbeidet med mye mer faglig tyngde.

Jeg vil først og fremst takke min kjære veileder Lisbeth Ljosdal Skreland, for all hjelp og formidling av verdifull kunnskap. Det har vært helt nødvendig å ha en så engasjert og tilgjengelig veileder i denne prosessen som har gått opp og ned. Du har også vært en stor motivasjonsmotor for meg, ved at du har hatt troen på at jeg skulle klare å gjennomføre dette.

Jeg vil i tillegg takke Universitetet i Agder og samtlige medstudenter for å ha ivarettatt studentene og gitt muligheten til å opprettholde et godt miljø blant studentene til tross for utfordringer grunnet COVID-19. Medstudent Ragnhild fortjener også en spesiell takk som hjalp meg å komme raskt i gang ved semesterstart, og som har heiet hele veien.

Jeg vil takke Senter for likestilling ved UiA for masterstipend, og for at de har hatt troen på mitt prosjekt og tema. Dette har bidratt til å engasjere meg, ved å vite at prosjektet blir sett på som relevant i en større sammenheng.

De som ønsket å stille til intervju fortjener også en takk. Tusen takk for at dere tok dere tid til og hadde et ønske om å bidra i denne masteroppgaven, og for deres synspunkter på temaet.

Til slutt vil jeg selvfølgelig takke mine kjære foreldre, Guro Kirkhusmo og Arve Terjesen, som har måtte tåle et helt register av følelser. Takk for at dere alltid har troen på hva jeg gjør.

Kristiansand, 13. mai 2021

Eline Kirkhusmo Terjesen

SAMMENDRAG

Hensikt og problemstilling

Norge blir i flere tilfeller sett på som et foregangsland for likestilling. Det kommer imidlertid fram i stortingsmeldinger og statusrapporter, samt i tidligere forskning, at barnehagepersonell har manglende kompetanse på dette feltet. Dette er altså en utfordring til tross for at det er pålagt å arbeide systematisk med likestilling i henhold til rammeplanen. Hensikten med denne studien er derfor å undersøke hvilke tanker og erfaringer som råder på barnehagefeltet i forbindelse med kjønnslikestilling blant barnehagebarn. Formålet med oppgaven er å bidra til økt bevisstgjøring og refleksjon hos pedagogene og andre på barnehagefeltet i forbindelse med å arbeide med kjønnslikestilling blant barnegruppa.

Oppgavens problemstilling er: **Hvilke tanker og erfaringer har barnehagelærere i arbeidet med kjønnslikestilling blant barna, i barnehagehverdagen?**

Teoretisk rammeverk

Min studie støtter seg til Judith Butlers teori om performativitet, og ser på måter å utfordre en tradisjonell tankegang rundt kjønnsroller på. Inspirert av denne teorien, sammen med generell likestillingsteori direkte knyttet til barnehagefeltet, ser studien på hvordan barnehagelæreres tanker og erfaringer rundt kjønnslikestilling kan påvirke barns mulighet for handlingsrom i å *gjøre* kjønn. Teorien vil være med på å styrke drøftingen i studien.

Metode, utvalg og analyse

Det vitenskapelige ståstedet i denne studien er sosialkonstruksjonistisk. Jeg har valgt et kvalitativt forskningsdesign fordi studien er ute etter å gå i dybden på fenomenet kjønnslikestilling, og søker etter barnehagelæreres forståelser. Utvalget mitt består av fire personer med barnehagelærerutdanning, og datainnhentingsmetoden har vært semistrukturerte enkeltintervjuer. Jeg har valgt en tematisk analyseform, og har på bakgrunn av dette kategorisert ut fra hva som har gjentatt seg i intervjuene. I den tematiske analysen har fokuset vært å identifisere diskurser som er rådende blant utvalget, på bakgrunn av hva som har vært gjengående.

Resultat og konklusjon

Studien viser at det finnes to rådende diskurser som ser ut til å kjempe om plassen i barnehagen. Diskursene er rettighetsdiskursen, som omhandler kjønns mangfold som barns rettighet, og den biologiske diskursen, som omhandler en forståelse av kjønn som to motsetninger. Det ser derfor ut som at barnehagepersonalet synes det er utfordrende å implementere nyere kjønnsforståelser i deres praksis, fordi de tradisjonelle forståelsesrammene sitter dypt. Det finnes imidlertid et ønske fra barnehagelærerne å utfordre den tradisjonelle praksisen som er å finne i barnehagen.

Nøkkelord

Kjønn – Likestilling – Diskurs – Sosial konstruksjon – Barnehage – Mangfold

INNHALDSFORTEGNELSE

FORORD	ii
SAMMENDRAG	iii
INNHALDSFORTEGNELSE	v
1. INNLEDNING	1
1.1 Bakgrunn og begrunnelse for valg av tema	1
1.2 Problemstilling og formål	2
1.3 Avgrensing	4
1.4 Oppgavens struktur	4
1.5 Begrepsavklaring	5
1.5.1 Biologisk eller sosialt kjønn?	5
1.5.2 Diskurs	5
1.5.3 Likestilling	6
1.5.4 Kjønnstereotyper	6
2. TIDLIGERE FORSKNING PÅ FELTET	7
3. TEORETISK FORANKRING	11
3.1 En diskursiv tilnærming til kjønn	11
3.2 Kjønn som performativitet.....	12
3.2.1 Performativitet og genealogi	13
3.2.2 Konstruksjon av kjønn	15
3.2.3 Skillet mellom «sex» og «gender»	16
3.2.4 Språk og makt.....	16
3.2.4.1 Regulering av kjønn.....	17
3.3 Kjønn og likestilling i barnehagen.....	18

3.3.1	Kjønnsdiskurser.....	20
3.3.1.1	Barnehagens lekemateriell.....	20
3.3.1.2	Makten fra det kommersielle markedet.....	21
3.3.2	Barns medvirkning i likestillingsarbeidet.....	22
3.3.3	Foreldresamarbeid.....	23
4.	METODISK TILNÆRMING.....	24
4.1	Vitenskapsteori.....	24
4.1.1	Vitenskapelig ståsted.....	24
4.2	Valg av metode.....	25
4.3	Utvalg og rekrutteringsprosessen.....	27
4.4	Intervju.....	27
4.4.1	Gjennomføring av intervjuene.....	28
4.5	Etiske overveielser og forskningskvalitet.....	29
4.5.1	Studiens reliabilitet og validitet.....	31
4.5.2	Studiens overførbarhet og nytteverdi.....	31
4.6	Tematisk analyse.....	32
4.6.1	Analyseprosessen.....	33
5.	PRESENTASJON AV EMPIRI.....	34
5.1	Kjønns mangfold som barns rettighet.....	34
5.2	Født sånn eller blitt sånn?.....	36
5.2.1	Å gjøre kjønn.....	36
5.2.2	Holdninger hos barnehagepersonalet.....	37
5.2.3	Hva med foreldrene? Betydningen av foreldresamarbeid.....	41
5.2.3.1	Gutter og gråting.....	42
5.3	Gutteting og jenteting.....	43
5.3.1	Tøffe gutter og forsiktige jenter.....	45

5.4	Organisering av barnehagehverdagen	48
6.	DRØFTING AV FUNN	50
6.1	Kjønns mangfold som rettighetsdiskurs	51
6.2	Den biologiske diskursen: En splittet forståelse av kjønn?	52
6.3	Hvordan kommer motdiskursene til uttrykk i barnehagen?	54
6.3.1	Språket og materialitetenes dominans	54
6.3.2	Organisering: Kjønnede egenskaper?	57
6.3.3	Foreldresamarbeidet	58
7.	AVSLUTNING	60
7.1	Oppsummering	60
7.2	Konklusjon	61
7.3	Videre forskning på feltet	63
7.4	Avsluttende bemerkninger	63
8.	LITTERATURLISTE	65
9.	VEDLEGG	70
9.1	Vedlegg 1: Intervjuguide	70
9.2	Vedlegg 2: Godkjenning fra NSD	72
9.3	Vedlegg 3: Informasjonsskriv og samtykkeerklæring	75

1. INNLEDNING

Dette er en sosialkonstruksjonistisk studie som omhandler kjønnslikestilling blant barn i barnehagen. Med Judith Butler som utgangspunkt blir søkelyset satt på hvordan pedagogers tanker og erfaringer rundt temaet kan påvirke likestillingsarbeidet i barnehagen. I første kapittel vil jeg gjøre rede for bakgrunnen for studien, før problemstilling og studiens formål blir presentert. Jeg vil deretter redegjøre avgrensninger som har blitt gjort i studien, før jeg avslutningsvis presenterer strukturen i oppgaven og begrepsavklaring av gjengående begreper.

1.1 BAKGRUNN OG BEGRUNNELSE FOR VALG AV TEMA

Etter å ha studert på Universitetet i Agder i seks år har jeg fått flere erfaringer som både omhandler teori og praksis innenfor barnehagepedagogikken. Jeg valgte å gå rett fra grunnutdanningen i barnehagelærer til master i barnehagekunnskap, og dette har åpnet opp nye måter å tenke på. Selvstendigheten og det kritiske blikket mitt har vokst, noe jeg håper vil synes da jeg skal ut i jobb som pedagog. Da jeg begynte på master i barnehagekunnskap var jeg ikke sikker på hva som ventet meg, eller hvordan det ville påvirke mine tanker rundt arbeidet i barnehagen. Det har alltid vært viktig for meg at alle mennesker, både store og små, skal møtes basert på menneskelige egenskaper som ikke omhandler kjønn, etnisitet og andre faktorer som gjør oss forskjellige. Noe mer konkret rundt dette hadde jeg ikke tenkt over, før jeg hadde en forelesning som vekket noe i meg. Første semester på masterutdanningen ble det presentert teori rundt sosiale konstruksjoner, og hvordan disse konstruksjonene påvirker kjønn i samfunnet. Hvor mye makt som finnes i det samfunnet tar for gitt, engasjerte meg på en helt annen måte enn jeg hadde opplevd tidligere. I og med at det er barnehagefeltet jeg er opptatt av, reflekterte jeg over hva dette kunne si i en barnehagesetting hvor personalet har makten i sine hender ovenfor barna. Allerede da fant jeg ut av hva jeg ville sette meg mer inn i og at dette kom til å bli temaet for denne masteroppgaven.

Det kommer fram i St. Meld. 24, *Framtidens barnehage*, at nesten alle barn i Norge går i barnehage før skolestart. På bakgrunn av dette ønsket regjeringen å løfte kvaliteten i norske barnehager, og her kommer betydningen av barnehagepersonalets kompetanse inn. Det er altså de voksne som arbeider i barnehagen som er avgjørende for å heve kvaliteten

(Kunnskapsdepartementet, 2012). Selv om Norge i mange sammenhenger er et av verdens mest likestilte land, vokser barn opp i et samfunn hvor kjønn fortsatt er en faktor som påvirker livene deres. Barnehagens rolle her er avgjørende, ved at likestilling mellom kjønnene ligger til grunn for pedagogisk virksomhet (Emilsen, 2015, s. 11). Barnehagen har blitt en samfunnsinstitusjon som har en viktig rolle i forbindelse med å formidle og videreføre verdier til våre neste generasjoner. Barnehagen som samfunnsinstitusjon vil si at barnehagen har betydning for samfunnet som institusjonen befinner seg i, og foresatte står ikke lenger alene om den betydningsfulle oppgaven med å oppdra barn og være omsorgspersoner (Østrem, 2018, s. 17). Barnehagen skal være med på å danne grunnlaget for barns aktive deltakelse i fellesskapet i Norge, som stadig blir omtalt som et land med høy grad av likestilling. Likestilling er altså en sentral verdi i Norge og dette skal være integrert i barnehagens virksomhet (Kunnskapsdepartementet, 2012, s. 3:11). Det kommer imidlertid fram i St. Meld. 24, *Framtidens barnehage*, at ansatte i barnehagene har manglende bevissthet i forbindelse med likestillingsarbeid i barnehagen (s. 62:75). Dette skjer altså til tross for at det i barnehageloven blir nevnt at barnehagen skal fremme likestilling (Barnehageloven, 2006, § 1). Barnehagen er dermed avgjørende når det gjelder å gi like muligheter til alle barn, og her er det nødvendig at personalet har nok kunnskap rundt hvordan de kan arbeide med dette. Barna skal oppleve at kjønn og andre faktorer som gjør dem forskjellige, ikke begrenser deres utvikling av egenskaper og interesser (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2015, s. 15).

1.2 PROBLEMSTILLING OG FORMÅL

I 2011 ble det lagt fram en handlingsplan hvor hovedmålet var å styrke likestilling blant kjønnene i Norge. *Likestilling 2014* var den første samlede handlingsplanen for likestilling på 20 år, og her ble det poengtert at Norge skal være stolte over det som har blitt oppnådd, men alle mål er enda ikke nådd. (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2011, s. 3). I handlingsplanen kommer det blant annet fram som et mål å øke bevisstheten om likestilling i barnehage og utdanning. I likhet med stortingsmeldingene, kommer det fram at bevisstheten om likestilling og kjønnsroller er liten til tross for at det er pålagt å arbeide for å fremme dette. Som tiltak ønsket handlingsplanen å arbeide med kompetanseheving i barnehagene, slik at rammeplanens verdigrunnlag blir gjenspeilet i barnehagens arbeid (s. 19:22). I denne studien

Ønsker jeg å se på hvordan barnehagelærere opplever likestillingsarbeid blant barna. Jeg er interessert i å se på om det har endret seg i positiv forstand og samsvarer med Norges verdier rundt likestilling, eller om vi fortsatt står fast ved de kjønnsstereotypiske aspektene som finnes i samfunnet til tross for at Norge gang på gang blir nevnt som et foregangsland for likestilling. Ved å spørre barnehagelærere hvordan de opplever deres egen praksis knyttet til dette, og se på hva som blir lagt vekt på i likestillingsarbeidet, kan det vise noe om hvor barnehagefeltet er i dag i forbindelse med forslagene til endring som blant annet handlingsplanen legger fram.

Som fremtidig pedagog ønsker jeg å bidra til at arbeidet rundt kjønnslikestilling i barnehagen skal være noe som faller naturlig, og at bevisstheten rundt temaet er tilstedeværende. Da det ble presentert teori om kjønn som en sosial konstruksjon, reflekterte jeg over det i sammenheng med en barnehagesetting. Det fikk meg til å bli nysgjerrig på om dette faktisk skjer i barnehagen, så tidlig i menneskers liv. Jeg ønsket å vite mer om hvordan min fremtidige rolle bidro til å skape et mer likestilt samfunn, eller eventuelt på hvilken måte det ikke gjorde det. Dette har vært med på å danne grunnlaget for studiens problemstilling, som forhåpentligvis vil kunne ha som formål å bidra til økt bevisstgjøring og refleksjon hos pedagoger og andre på barnehagefeltet når det gjelder temaet kjønnslikestilling blant barnegruppa. Studiens hovedproblemstilling er derfor:

Hvilke tanker og erfaringer har barnehagelærere i arbeidet med kjønnslikestilling blant barna, i barnehagehverdagen?

Problemstillingen vil bli konkretisert og svart på gjennom tre forskningsspørsmål som lyder som følgende:

- 1. På hvilken måte kommer arbeidet med kjønnslikestilling til uttrykk i barnehagens hverdag?*
- 2. Hva slags tanker har pedagoger om egen praksis i forbindelse med å møte barn som mennesker uavhengig av kjønn?*
- 3. Hvordan kommuniserer pedagoger med barna, i forbindelse med kjønn?*

1.3 AVGRENSING

På bakgrunn av oppgavens omfang og tidsramme, har det blitt foretatt noen avgrensinger. Temaet likestilling er også noe som rommer mye. Studien ble altså avgrenset til å sette søkelyset på likestilling i barnegruppa istedenfor personalgruppa, og jeg har valgt å fokusere på likestilling blant *kjønn*. Det har også blitt foretatt en avgrensing når det kommer til valg av teoretisk rammeverk. Det blir altså tatt utgangspunkt i Judith Butlers kjønnteoretiske perspektiver, som vil skape en avgrenset forståelsesramme av funnene.

Jeg har også avgrenset i prosessen hvor utvalget ble bestemt, og har kun et utvalg som har barnehagelærerutdanning. Dette har blitt gjort for å sett søkelyset mot den yrkesgruppa som har høyere utdanning, og få fram deres synspunkter på temaet. Studien har derfor ikke tatt med barnas, foreldrenes eller andre yrkesgrupper sine tanker og erfaringer. Når det er sagt, har denne avgrensingen gitt meg muligheten til å gå i dybden på hvordan nettopp de med barnehagelærerutdanning tanker er rundt temaet.

1.4 OPPGAVENS STRUKTUR

Denne masteroppgaven inneholder henholdsvis innledning, tidligere forskning på feltet, teori, metode, empiri, drøfting av funn og konklusjon. Innledningsvis har det blitt presentert bakgrunn for valg av tema, problemstilling og formål med oppgaven, og hvilke avgrensinger som er blitt gjort. I tillegg presenteres en begrepsavklaring i innledningen. Det vil videre bli presentert tidligere forskning på feltet som omhandler kjønn og likestilling fra det nordiske barnehagefeltet.

Den teoretiske forankringen danner grunnlaget for studien. Det blir innledningsvis i teorikapittelet presentert generelt om kjønnsteori, med fokus på den diskursive tilnærmingen. Videre presenteres det teori fra Judith Butler, som danner hovedgrunnlaget for studien. Avslutningsvis går jeg nærmere inn på teori om kjønn og likestilling i barnehagen som fagfelt.

Den metodiske delen av oppgaven presenterer vitenskapelig ståsted og valg av metode. Deretter blir det gjort rede for utvalg og datainnhentesmetode som her er intervju. Det blir videre presentert etiske overveielser og forskningskvalitet, som omhandler studiens

reliabilitet, validitet, overførbarhet og nytteverdi. Avslutningsvis i metodedelen vil jeg forklare analyseprosessen.

I kapittel 5 vil jeg presentere funnene fra datainnhentingene. Empirien er delt opp i kategorier som har kommet fram i analyseprosessen. Deretter vil drøfting av funn ta for seg funn fra empiridelen, og disse vil bli drøftet i lys av allerede presentert teori og egne refleksjoner. Oppgaven blir avsluttet med en oppsummerende konklusjon som vil svare på studiens problemstilling, og egne refleksjoner rundt arbeidet med kjønnslikestilling i barnehagen.

1.5 BEGREPSAVKLARING

Det finnes flere innfallsvinkler til kjønn, og siden dette begrepet brukes gjennom hele oppgaven, vil det være relevant å definere de ulike aspektene for å se hva som menes med det videre i teksten. I tillegg vil begrepene likestilling, diskurs og stereotypi være gjengående, og på bakgrunn av dette blir det sett på som hensiktsmessig med en definisjon for å få et helhetsbilde av hele tekstens betydning.

1.5.1 Biologisk eller sosialt kjønn?

I Norge står ikke skillet mellom det biologiske og det sosiale kjønn like sterkt som i engelsk litteratur, og alle disse aspektene går under begrepet «kjønn». Dette står altså i motsetning til den engelske litteraturen hvor begrepene «gender» brukes om det sosiale kjønn og «sex» brukes om det biologiske. Begge aspektene ved kjønn i Norge er altså vevd inn i hverandre, og på bakgrunn av dette har det ikke vært mulig å markere et språklig skille (Bø, 2014, s. 19). Jeg vil derfor bruke «kjønn» som et overordnet begrep videre i oppgaven, selv om den engelske litteraturen i teoridelen har skillet. Betydningen av skillet mellom biologisk og sosialt blir imidlertid forklart nærmere i lys av Butler.

1.5.2 Diskurs

I denne oppgaven er diskurs et sentralt begrep. Diskursbegrepet knyttes ofte til Michel Foucault, og kan kort sagt defineres som praksiser som former gjenstandene de snakker om. Diskurser kan altså både være en setning eller flere setninger i en samlet fremstilling, en ramme for fremstillingen eller skapelsesprosessen av den samlede rammen. Diskurs handler

om språk, og er språk som skaper sosial orden og individers forbindelse med samfunnet (Bredsdorff, 2012, s. 12; Burr, 2015, s. 73-74). En diskurs har altså implikasjoner for hva vi kan og burde gjøre i samfunnet, og handler om kultur og de sett med begreper, problemstillinger og formuleringer som ligger nedfelt i språket. (Askland & Rossholt, 2009, s. 47; Burr, 2015, s. 87). Diskurser er nært knyttet opp mot makt og har en regulerende funksjon. Diskurser kan på bakgrunn av dette lede våre ideer, tanker og handlinger i en bestemt retning (Skoglund, 2011, s. 41). Oppsummert kan det sies at diskurser er kollektive forståelsesformer som blir tatt for gitt, en form for vedtatte sannheter som råder i samfunnet (Johannesen, Rafoss & Rasmussen, 2018, s. 58). Når jeg videre viser til diskursbegrepet, er det snakk om hvilke forståelsesrammer som er å finne i barnehagen som pedagogisk virksomhet.

1.5.3 Likestilling

Begrepet likestilling kan bety noe annet i barnehagen enn i familien. I familien er likestilling tradisjonelt sett knyttet til praksiser og ideer rundt arbeidsfordeling i hjemmet. Når det handler om likestilling i barnehagen som samfunnsinstitusjon, er begrepet ofte knyttet til verdier som uttrykker toleranse, likeverd og mangfold. Jenter og gutter skal ha like muligheter, og begrepet handler først og fremst om å bli sett og hørt, for så å bli sett og anerkjent på forskjellige måter. Videre omhandler likestilling makt til å definere situasjoner mennesker er i til enhver tid (Askland & Rossholt, 2009, s. 23-25). Når det blir snakket om likestilling i barnehagen, er det ikke et ønske om at alle barn skal bli helt like. Det er derimot et ønske om å kunne respektere at det finnes forskjeller som går utover de tradisjonelle kjønnsrollemønstrene som finnes i samfunnet (Hogsnes, 2010, s. 119-120).

1.5.4 Kjønnsstereotyper

Begrepet stereotyp er satt sammen av de greske ordene «stereo» som betyr fast og «typos» som betyr form. Stereotyp vil si noe som er stivnet i sin form, altså noe som er uforanderlig. Stereotyp er en forenkling som er definert av kulturen, og kjønnsstereotyper er disse forenklede definisjonene knyttet til kjønn. Det handler om det mentale bildet av hva kjønn er, kan og burde være (Emilsen, 2015, s. 26). Stereotypene rundt kjønn er i oppløsning i og med at det i dag finnes flere måter å gjøre kjønn på enn tidligere, men likevel er de fremdeles til stede og har en påvirkningskraft. De er altså med på å påvirke hva som anses som passende (Bø, 2014, s. 30).

2. TIDLIGERE FORSKNING PÅ FELTET

For å finne mer ut av kunnskapsstatusen på feltet, har jeg blant annet søkt i den skandinaviske databasen for forskning på barnehageområdet (nb-ecec.org). Søkene har blitt avgrenset med å ha stikkordene «kjønn» og «likestilling». Det har kommet fram mye forskning på menn i barnehagen, altså likestilling og kjønn blant de ansatte. Når det kommer til forskning rundt arbeid med kjønnslikestilling med fokus på barnegruppa, som denne studien skal omhandle, er det noe mindre. Det har også blitt foretatt søk på Oria.no sin database med samme stikkord, og fra 2006 fram til i dag. Dette har blitt gjort for å kunne sette studien inn i en større sammenheng, og eventuelt se likheter med andre sine funn opp mot egne. Tidligere forskning på feltet som presenteres her er altså fra 2006 til i dag, men det har blitt inkludert en fra 2003 som jeg ser på som svært relevant og betydningsfull for denne studien. Jeg har valgt å kun holde meg til det nordiske landskapet, så det blir presentert tidligere forskning fra Danmark, Sverige og Norge. Ved hjelp av disse er formålet å forhåpentligvis kunne identifisere noen dominerende diskurser på feltet, og se videre på dette i egen empiri.

I Danmark ble det utarbeidet en rapport på bakgrunn av et oppdrag fra ministeren for likestilling i 2007, «*Flere end to slags børn*». Undersøkelsen ble inspirert av tidligere svensk forskning som viste at det dominerte stereotypiske kjønnsroller i den svenske barnehagen, og det var ønskelig å se om det fantes en lignende utfordring i de danske barnehagene (Olesen, Aggerholm & Kofoed, 2008, s. 3). Det kommer blant annet fram i resultatene at barnekultur innenfor fortellinger, leker og språk tilbyr et snevert utvalg av kjønnsroller og identitetsmuligheter for barna i barnehagen. Det blir pekt på at kulturen som er produsert for barn av voksne preger barnekulturen skapt av barna selv ved at for eksempel gamle kjønnsforestillinger overføres og reproduseres ved hjelp av barnelitteratur. For at barna skal sikres like muligheter for å utfolde seg uavhengig av kjønn, kommer det fram at det er vesentlig å fokusere på en mer mangfoldig barnekultur i barnehagen slik at de stereotypiske mønstrene kan brytes opp (s. 55-56:79).

Videre kommer det fram i rapporten at kjønnsdiskurser er styrende for hvordan barn blir møtt og speilet. Det finnes altså diskurser og normer for hva som er passende oppførsel for gutter og jenter, og barna tilegner og anvender det de får tilbudt i barnehagen. Disse forventningene er ikke nødvendigvis bevisste, men oppstår gjennom selvfølgeligheter og vanemessige

forventninger. Et eksempel på en diskurs som kommer fram er gutter som er «ville og sterke», imens jentene er «stille» (Olesen, Aggerholm & Kofoed, 2008, s. 57-58: 82-84). Et annet vesentlig funn er hvordan barnehagen som institusjon former sosial og kulturell orden, og det kommer fram at barna skal tilpasse seg denne ordenen for at personalet skal oppleve suksess med deres arbeid. I noen tilfeller vil kjønn spille en rolle i disse strukturene, blant annet i gruppedannelser. Her trekkes det fram at kjønn er svært sentralt i forbindelse med inndeling av grupper i frileken. Ved egne gruppevalg kan det se ut som at det finnes tendenser til at barna velger å danne grupper av samme kjønn (s. 80). Avslutningsvis kommer rapporten med noen anbefalinger til videre likestillingspedagogisk arbeid. Dette er blant annet å få øynene opp for hva som anses som normal oppførsel innenfor kjønnskategoriene, og undersøke om barna fanges under begrensninger (s. 83).

Det har blitt gjort andre lignende studier i Sverige. Rauni Karlsson gjennomførte i 2009 en kvalitativ undersøkelse om demokratiske verdier i barnehagen. Her har kjønnsforskjeller blitt identifisert som et gjennomgående tema i funnene, og i den hverdagslige strukturen deltar gutter og jenter som sosiale aktører med forventninger og normer som er formet rundt kjønnsforskjeller (Karlsson, 2009, s. 5/ abstract). Det kommer fram i studien at barnas personlige interesser oppstår både på bakgrunn av dem selv, men også fra barnehagelærerne. Kunnskap om ulike forventninger som finnes rundt hvordan mennesker skal oppføre seg etter kjønn vokser altså fram både gjennom egeninitierte gruppeinndelinger og inndelinger fra de voksne (s. 94). Resultater fra studien viser blant annet at barnas oppførsel i barnehagehverdagen knyttes til forventninger om kjønnstilhørighet, som de på ulike måter relaterer seg til. Denne formen for kjønnssegregering legger grunnen for hvordan gutter og jenter ser på seg selv, og gruppeinndeling fra barnehagepersonalet bærer preg av makt som har betydning for hvordan det sosiale samspillet skjer (s. 176-177).

I 2014 gjennomførte Charlotta Edström en kvalitativ studie som omhandlet pedagogers konstruksjoner av kjønnslikestilling i svenske barnehager. Hovedformålet med studien var å fremheve hvordan pedagoger i svenske barnehager konstruerer og posisjonerer seg selv og barna innenfor diskurser og normer (Edström, 2014, s. 535). Barnehagene som har blitt studert har tidligere vært en del av et likestillingsprosjekt og derfor arbeidet bevisst med kjønnslikestilling i barnehagen (s. 540). I artikkelen er forståelsen av kjønn at det er sosialt konstruert, og det presenteres ulike diskurser rundt kjønnslikestillingsarbeid som har blitt

oppdaget (s. 538:551). En av de synlige diskursene som kommer fram i studien er at jenter har mindre påvirkningskraft både i barnehagen og i samfunnet rundt. I tillegg er det to rådende diskurser som kolliderer, altså om jenter og gutter skal bli forstått som grupper eller individer i kjønnslikestillingsarbeidet. Alt i alt kan Edström se at å behandle jenter og gutter som separerte, identifiserbare grupper har størst påvirkning på pedagogenes konstruksjoner, og dette kommer fram når de diskuterer metoder for å sikre likestilling. Gruppene jenter og gutter blir vurdert som ensartede motsetninger. Studien viser også at pedagogene i de svenske barnehagene hevder at guttene trenger mindre endringer i forhold til jentene, på bakgrunn av at pedagogene gir liten plass til det som anses som tradisjonelt «jentete» (s. 552-553). Videre i studiens funn viser det seg at pedagogene tror det stereotypiske rundt kjønn og egen kjønnsforståelse kommer på et senere tidspunkt i livet når barna er eldre. På bakgrunn av dette konkluderer Edström med at det kan tyde på at kjønnslikestillingsarbeidet er *for* barna fremfor *sammen* med barna (s. 553). Dette kan være en utfordring fordi det handler om små barn, og i svenske politiske føringer blir barna konstruert som ansvarlige, selvstendige og selvregulerende individer. Det faktiske arbeidet rundt kjønnslikestilling i barnehagene understreker derimot pedagogens aktive plass og ikke barnas (s. 555).

Her i Norge har professoren Nina Rossholt studert mye på temaet kjønn og likestilling i barnehagen. I 2003 var hun ansvarlig for et forprosjekt som omhandlet nettopp dette, «*Barnehagen og førskolelærerutdanningen i et kjønns-, likestillings- og diskursperspektiv*». Forprosjektet oppsto på bakgrunn av et oppdrag fra Barne- og familiedepartementet. Rapporten presenterer en kartlegging av pedagogisk teori på feltet og er altså et forprosjekt om kjønnsforskning i barnehagen (Rossholt, 2003, s. 3-5). På det norske feltet om barnehageforskning kommer det fram at det er lite fokus på kjønnsvariasjoner, og kjønnsdelte grupper er arbeidsmåten som har blitt prøvd ut når det skal arbeides bevisst rundt dette med sosialt kjønn (s. 11). Videre kommer det fram at det er få utviklingsarbeid i Norden som omhandler kjønn og likestilling i barnehagen, men de som finnes understreker betydningen av å jobbe med personalgruppa sine holdninger og deres tolkninger av hva de ser i barnehagen. Rossholt oppfordrer Barne- og Familiedepartementet til å rette søkelyset mot barnegruppa og se på det som en ressurs å trekke dem inn i arbeidet om betydningen av kjønn (s. 39).

Rossholt trekker også fram barnehagelærerutdanningen (da: førskolelærer) da Barne- og Familiedepartementet ønsker å kartlegge hvordan tematikken kjønn og likestilling blir

vektlagt her (Rossholt, 2003, s. 47). Rossholt kommer her fram til at arbeidet rundt kjønn og kjønnsforståelser er bundet i en tradisjon som vektlegger kjønns sosialisering fremfor likestilling. Videre poengteres det at foreleseres førforståelser har betydning for hvordan læringsarenaen blir for studentene. Det vil være avgjørende å rekonstruere og utfordre den hierarkiske og dualistiske organiseringen av kjønnsrelasjoner mellom barna i barnehagen (s. 59). Avslutningsvis presenterer Rossholt forslag til videre arbeid knyttet til temaet, og dette er blant annet å utfordre den nordiske tenkningen rundt kjønn og arbeide med bevisstgjøring i barnehagepedagogikken (s. 62-63). Rossholt poengterer betydningen av å synliggjøre barnehagens diskurser for å dekonstruere og deretter rekonstruere andre diskurser. Det burde altså arbeides med personalets holdninger som omhandler å ha et komplekst menneskesyn hvor forskjellighet er i fokus, fremfor et menneskesyn på hva som anses som normalt (s. 64-65).

Oppsummert ser man at det finnes likheter i resultatene fra det som har blitt presentert. Forventninger til oppførsel innenfor kjønn er noe som går igjen, i tillegg til barnehagepersonalets rolle som omhandler eventuelle begrensninger og/ eller muligheter. Diskurser er et gjengående tema, hvor flere forståelser av kjønn har kommet til syne, og det kan se ut til å være likheter i hva pedagogene legger i hva som anses som normalt. I Edström sin studie ble det som nevnt at arbeidet rundt likestillingsarbeidet kan tyde på å ha mangel på barns medvirkning. Det blir nevnt av Rossholt at hun oppfordrer til å trekke inn barna i arbeidet, som kan tyde på at barns medvirkning ikke har en sentral plass i likestillingsarbeidet (Edström, 2014, s. 555; Rossholt, 2003, s. 39). Den tidligere forskningen har altså i likhet med denne studien sett på barnehagepersonalets rolle og diskurser som kommer til syne. På bakgrunn av dette vil det for denne studien bety at funnene kan ses i sammenheng med tidligere forskning på feltet.

3. TEORETISK FORANKRING

Dette kapittelet vil danne det teoretiske grunnlaget for hele studien, og vil senere bli brukt i drøftingsdelen hvor resultater blir knyttet til. Den teoretiske forankringen er delt inn i tre hovedkapitler. Det vil først bli presentert generell kjønnteori. Deretter vil det bli nærmere gått inn på teori fra Judith Butler og hennes kjønnteoretiske perspektiver, før jeg avslutningsvis presenterer kjønns- og likestillingsteori direkte knyttet til barnehagefeltet.

3.1 EN DISKURSIV TILNÆRMING TIL KJØNN

Kjønnsforskning har gått mer bort fra å være dualistisk. Det vil si at kjønn blir betraktet som noe entydig, og de to kjønn som finnes utfyller og komplimenterer hverandre gjensidig. I senere tid har oppfatningen av kjønn blitt mer preget av sosiokulturelle og sosialkonstruksjonistiske teorier. Det har blitt satt mer søkelys på å se at det finnes et mangfold i kjønn, og ulikheter opptrer ikke bare mellom kjønn, men også innenfor det samme kjønn. Kjønn blir betraktet i lys av faktorer som etnisitet, kultur og klasse, og kjønnsposisjoner vil dermed variere på bakgrunn av dette (Aasebø & Melhuus, 2006, s. 75-76). Kjønnteori har vokst fram som en kritikk av tradisjonelle forståelser av kjønn, og stiller grunnleggende spørsmål om hva kjønn er og hvordan kjønnsforskjeller oppstår (Mortensen, Egeland, Gressgård, Holst, Jegerstedt, Rosland & Sampson, 2008, s. 15).

Det finnes flere innfallsvinkler til kjønn, og her skal den diskursive tilnærmingen presenteres nærmere. Den diskursive tilnærmingen konsentrerer seg om å se på hvordan kjønn blir produsert som en effekt av måten vi snakker om det på. Her er det verdt å nevne Foucault sine tanker om forholdet mellom makt og diskurs. Han mente at objektene ikke eksisterer som noe forut for vår forståelse av dem, og det er i samtalen om verden at verden blir til. Sannhetene i verden produseres gjennom diskurser, og Foucault interesserte seg for hvordan mekanismer gjør at en diskurs blir dominerende til fordel for en annen. Disse mekanismene er gjennomsyret av makt, mente Foucault. Når Foucault snakket om maktbegrepet, var det et oppgjør med tanken som ser makt som en ovenfra og ned bevegelse. Han kritiserte dette maktsynet fordi han mente det har en manglende evne til å fange opp maktformene som allerede er involvert i makten som utøves ovenfra. Foucault argumenterte derfor for et maktsyn som kan fange opp den makten som ikke bare undertrykker, men som også bygger

opp og produserer. Makt kommer altså fra alle steder, og det er en dynamikk som alle sammen tar del i, gjennom å være talende, handlende og tenkende mennesker (Mortensen et al., 2008, s. 70-71). I en barnehagekontekst kan det bety at personalet har makt når det kommer til å produsere rammer for handlingsrom i barnas liv når det er snakk om kjønn.

Det viktige med maktbegrepet til Foucault i kjønnsteorien er at han forsøkte å antyde en tenkemåte som gjør det mulig å fange opp mekanismer og fenomener som umiddelbart virker naturlige, i dette tilfellet kjønnspraksiser, og vise at dette er produkt av maktutøvelse. I tillegg hevder tenne tenkemåten rundt makt at maktutøvelsen og mulighet for motstand og endring er to sider av samme sak. Judith Butler har blitt inspirert av Foucault, og hos begge er poenget at mennesker låses fast i organiseringen av ekskludering og manglende likestilling.

Synliggjøring, representasjon og likestilling forutsettes altså av praksiser som kan anerkjennes som forståelige innenfor de satte rammene i samfunnet (Mortensen et al., 2008, s. 72-73). I barnehagen kan dette handle om barnehagepersonalets syn på kjønn, som vil være med på å innramme barnas forståelser av kjønn.

3.2 KJØNN SOM PERFORMATIVITET

Judith Butler (f. 1956) er en amerikansk filosof som i senere tid har hatt stor innflytelse på det kjønnsteoretiske feltet. I Butler sitt arbeid er hun opptatt av det umulige når det kommer til ulike grenser på det som betraktes som rett og galt. Her er kjønn kanskje det mest omfattende i kulturen vår, og det er nettopp dette som gjorde at Butler ble lagt merke til i 1980- og 1990-årene (Butler, Holm-Hansen & Svendsen, 2020, s. 7-9). Butler har skrevet flere bøker, men er mest kjent for boka *Gender Trouble* (1990) som har hatt stor innflytelse på feministisk teori. Selv forteller Butler at hun aldri hadde forventet å bli lest av så mange mennesker, og stiller seg spørsmålet om hvorfor akkurat hun skulle bli så populær (Lloyd, 2007, s. 1-2; Midttun, 2008, s. 94-95). Butler har ikke vært mye knyttet til barnehagefeltet tidligere, men her vil altså hennes teori bli brukt som innfallsvinkel til likestillingsarbeid i barnehagen.

Butler har som hovedtanke i arbeidet med kjønnsteori at «alt flyter», og at det ikke finnes noen *væren* uten *gjøren*. Med dette mener hun at tanken er bevegelig, og hun ser kjønn og identitet utspilt i fri flyt uten noen kjerne. Når hun snakker om for eksempel kvinnelighet (eller mannlighet), mener hun at dette ikke er noe vi har eller er, men noe vi gjør (Midttun,

2008, s. 94-95). «Vi er alltid det vi gjør oss til i øyeblikket, alt språk er i sin opprinnelighet ren atferd. Det feminine og det maskuline finnes ikke i seg selv, kjønn og identitet skapes i vår opptreden her og nå. Det er bevegelsen som skaper forandring, som skaper individer» (Butler, 2008, sitert i: Midttun, 2008, s. 103). Butler er inspirert av Simone Beauvoirs tanker rundt at man ikke er født kvinne, men utviklingen i livet fører til at man blir en kvinne. Butler selv mener at dersom noe er riktig i dette, er det at kvinne i seg selv er et begrep som er i prosess, i utvikling, altså en konstruksjon som ikke kan sies å stamme fra noe eller være ferdig (Butler, 1999, s. 43; Salih, 2002, s. 45). Butler påpeker at kjønn er kun en norm som blir skapt av omgivelsene og samfunnet, og at alle gjennom oppveksten har tatt normen inn som en del av seg selv og blitt den. Vi skaper altså kjønn gjennom samvær og kommunikasjon (Midttun, 2008, s. 96). I *Gender Trouble* ønsker hun å plassere kjønn i sammenheng med diskursene som fungerer som en innramming, slik at den konstruerte karakteren til både det sosiale og det biologiske aspektet rundt kjønn vil bli avslørt (Salih, 2002, s. 47). I denne studien vil det bety at diskursene som er å finne i barnehagen er med på å konstruere barnas kjønn, og normene som finnes skaper handlingsrom for barnehagebarna.

3.2.1 Performativitet og genealogi

Butler blir særlig knyttet til to begreper, genealogi og performativitet. I hovedsak er det performativitet som jeg ser på som mest sentralt for denne studien, så dette vil bli gått nærmere inn på i motsetning til genealogi. Med genealogi vil Butler vise at kjønn ikke er mulig å spore tilbake til påståtte naturlige skiller mellom kvinner og menn. Butler bruker begrepet genealogi på en måte inspirert av Foucault, altså en undersøkelse av hvordan diskurser fungerer og det politiske målet de oppfyller. Butlers genealogiske analyser vil sette søkelys på hvordan subjekteffekten blir til, og hun vil antyde at det finnes måter som subjektet kan bli påvirket annerledes på. Jeg-et som subjekt skaper ikke diskurser eller praksiser, men de skaper jeg-et ved å bestemme kjønn, både sosialt og biologisk. Butler mener som nevnt at kjønn ikke er mulig å spore tilbake til noe, men med genealogi kan man studere effekten av kjønn og anta at kjønn er en effekt (Midttun, 2008, s. 96; Salih, 2002, s. 10:48). Genealogi kan dermed være med på å åpne opp for refleksjoner hos barnehagepersonalet, i forbindelse med hvordan kjønnete egenskaper oppstår.

Med performativitet mener Butler at kjønn ikke er *væren*, men *gjøren*. Altså, vi *er* ikke kjønn, men vi *gjør* kjønn. Det vil si at ingen automatisk *er* mann eller kvinne, men at man *gjør* seg til det gjennom talehandlinger. Butler hevder nemlig at vi hele tiden skaper oss selv gjennom ord og ytringer (Midttun, 2008, s. 96). Synet om at kjønn er performativt prøver å vise at det vi tar for å være en indre kjerne av kjønn, blir produsert gjennom et vedvarende sett med handlinger (Butler, 1999, s. xv). At den kjønnede kroppen er performativ handler om at den ikke har noen eksisterende status utover de forskjellige handlingene som konstituerer dens realitet. Altså, dersom realiteten er produsert som et indre vesen, er det indre en effekt av en klar offentlig og sosial diskurs. Handlinger og gester skaper en illusjon om at det er en indre kjerne i kjønn, altså en illusjon som diskursivt blir opprettholdt hvor hensikten er å regulere innenfor faste rammer (Butler, Holm-Hansen & Svendsen, 2020, s. 44). Stiler har en historie, og disse historiene betinger og begrenser muligheter. Butler tar for seg kjønn som en kroppslig stil for å forklare performativitetsbegrepet. Kjønn blir da en akt, som antyder en konstruksjon av mening. Den kollektive meningen om å utøve, produsere og opprettholde avgrensede og motsatte kjønn, tvinger oss til å tro at den er naturlig og nødvendig. Kjønn blir dermed til en handling ved at de blir utøvd gjentatte ganger, og denne gjentagelsen er både en gjenskaping og gjentatt erfaring av et sett betydninger som allerede er sosialt etablert (Butler, Holm-Hansen & Svendsen 2020, s. 49-51). I en barnehagekontekst kan en kollektiv mening om kjønn derfor bidra til å avgrense gutt og jente, dersom dette er diskursen som råder i personalgruppa.

Skillet mellom uttrykk og performativitet er avgjørende. Dersom kjønnets handlinger og egenskaper, altså de ulike måtene kroppen viser sin kulturelle betydning på, er performative, da finnes det ingen opprinnelig identitet som en handling eller egenskap kan måles ut fra. På bakgrunn av dette finnes det derfor heller ingen sanne eller falske, virkelige eller forvrengte kjønnede handlinger. Dette at kjønn blir skapt gjennom gjentagende sosiale fremførelser, vil si at selve begrepene om essensielt kjønn og en sann maskulinitet eller feminitet er satt som en del av en strategi som skjuler kjønnets performative karakter. «Kjønn kan verken være sanne eller falske, verken virkelige eller tilsynelatende, verken opprinnelige eller avledede. Som troverdige bærere av disse egenskapene kan kjønn også bli presentert som gjennomgående og radikalt utrolige» (Butler, Holm-Hansen & Svendsen, 2020, s. 52-53). I *Bodies That Matter* forklarer Butler at performativitet ikke må forstås som en entydig og bevisst handling, men derimot som den gjentagende og siterende praksisen som diskursenes

effekter har. Dersom jeg-et er noe som ikke kan *være* uten å *gjøre*, så er forholdene for å gjøre det delvis betingelsene for jeg-ets eksistens. Måtene jeg-et blir utført på basert på normer er avhengig av at det er mulighet til å kunne gjøre noe med det som har blitt gjort hos et «jeg». Dette vil ikke si at jeg-et kan gjenskape verden på ny, men at det er mulighet for å utfordre urimeligheten i samfunnet (Butler, 1993, s. 2; Butler, 2004, s. 3). På denne måten kommer sosiale konstruksjoner av kjønn til syne, ved at kjønn blir forstått som noe man skaper og ikke noe man er.

3.2.2 Konstruksjon av kjønn

«If gender is constructed, could it be constructed differently, or does its constructedness imply some form of social determinism, foreclosing the possibility of agency and transformation? (Butler, 1999, s. 11). Butler stiller spørsmål rundt konstruksjonen av kjønn, og om konstruksjonen foreslår at visse lover skaper kjønnsforskjellene. I tillegg stiller hun spørsmål rundt hvor denne kjønnskonstruksjonen finner sted (Butler, 1999, s. 11). Den universelle oppfatningen av personen fortreges ifølge Butler, og kjønn blir forstått som en sammenheng mellom sosialt sammensatte subjekter i spesifikke kontekster. Det relasjonelle eller kontekstuelle poenget foreslår at hva personen er, altså hva et kjønn er, alltid er relatert til konstruerte relasjoner (Butler, 1999, s. 14-15). Butler nevner Foucault og hans argumenter i den første utgivelsen av *The History of Sexuality*. Her argumenterer Foucault for at den entydige konstruksjonen av kjønn, altså at man er et kjønn og derfor ikke det andre, er produsert i tjeneste for den sosiale reguleringen og kontrollen av seksualitet. På bakgrunn av dette oppstår det en rekke forskjellige ikke-relaterte funksjoner som fører til diskurser som årsak (Butler, 1999, s. 120). Butler hevder at konstruksjoner ikke bare finner sted i tid, men er i seg selv en tidsmessig prosess som opererer gjennom gjentakelse av normer. Kjønn blir altså både produsert og brukt i løpet av denne gjentakelsen (Butler, 1993, s. 10). Butler hevder at kjønn er et valg, en ide som ikke er så direkte som det kan se ut som. Ved å velge mener ikke Butler at personen står fritt utenfor kjønn og bare velger, i og med at dette vil være umulig med tanke på at man allerede er ens kjønn og valget av kjønnsstil alltid er begrenset fra starten. I stedet hevder Butler at å velge kjønn er å tolke mottatte kjønnsnormer på en måte som organiserer dem på nytt. Altså, å velge kjønn vil si å utfordre den kulturelle historien med utgangspunkt i egne vilkår (Salih, 2002, s. 46). Kjønnets performative karakter oppstår dermed på bakgrunn av de sosiale konstruksjonene.

3.2.3 Skillet mellom «sex» og «gender»

Butler skriver om skillet mellom begrepene «sex» og «gender», som begge oversettes til kjønn på norsk. «Sex» er altså det biologiske kjønn, mens «gender» på sin side er det sosiale og kulturelt konstruerte kjønn, som nevnt innledningsvis i begrepsavklaringen. Selv stiller Butler spørsmål rundt dette skillet, og hevder at det ser ut til å forutsette en generalisering av kroppen som noe som eksisterer før den får en kjent kjønnslig betydning. Kroppen ser dermed ut til å fremstå som et passivt medium som får betydning gjennom at det gis mening fra en kulturell kilde, altså diskurser (Butler, Holm-Hansen & Svendsen, 2020, s. 32). Et hovedpoeng hos Butler er at både samfunnet og feminismen lider av falske motsetninger når det kommer til kropp og sjel, natur og kultur, biologisk og sosialt. Disse motsetningene skaper et bilde om et splittet kjønn, og det er denne splittelsen som gir mening til de engelske begrepene «sex» og «gender». Ifølge Butler sine tanker er kroppen verken et blankt ark som skal fylles av historien eller noe som kan skilles fra menneskers meningsskapende praksiser. Vi kan altså ikke skille det sosiale kjønn fra det biologiske, fordi kroppen eller språket kan ikke skape mening uten hverandre. I Norge har vi som tidligere nevnt kun begrepet «kjønn», som tillater at både kroppen og kulturen er vevd inn i hverandre. Dette fører til at måten vi snakker om kjønn på inkluderer både kropper, diskurser og symboler (Butler, 1999, s. 9-10; Butler, Holm-Hansen & Svendsen, 2020, s. 12; Bø, 2014, s. 19).

3.2.4 Språk og makt

Når det gjelder språk og makt, skriver Butler at Monique Wittig ser på språket som en type materialitet. Altså, språket kan radikalt forandres. Språket blir opprettholdt av individers valg, og dermed blir det svekket ved at individene velger kollektivt (Butler, 1999, s. 35). Foucault blir trukket fram når det er snakk om makt, og Butler skriver at makt, snarere enn loven, handler om både de regulerende og de produktive funksjonene til forholdet rundt ulikheter (Butler, 1999, s. 39). Kompleksiteten av diskursene som konstruerer kjønn ser ut til å holde fast ved løftet om de tilfeldige og skapende samlingene av de diskursive regulerende strukturene. Det å *være* et kjønn er altså en effekt av biologisk forskning som danner grunnlaget for konstruksjonen og det politiske aspektet (Butler, 1999, s. 43). Det kan dermed se ut som at den biologiske forskningen har stor påvirkning på hvordan diskursene konstruerer kjønnete egenskaper.

Det finnes visse kjønnsdefinerte egenskaper, særlig sårbarhet og usårbarhet, som blir fordelt ulikt under forskjellige maktregimer. En måte å administrere befolkninger på er å fordele sårbarhet ulikt, slik at den «sårbare befolkningen» blir etablert innenfor diskursen.

Egenskapen sårbarhet er i samfunnet mest knyttet til kvinner (Butler, Holm-Hansen & Svendsen, 2020, s. 128). Det at språket kan forandres radikalt kan ses i sammenheng med det Butler sier om at kjønn er konstruert av omgivelsene og samfunnet, og måten vi ytrer og snakker om det på (Midttun, 2008, s. 96). At språket skaper normer rundt kjønn, kan føre til minimering av muligheten for universalitet. Kritikken rundt normer om kjønn må henge sammen med livssammenhengen de lever, og de må styres av spørsmålet om hva som maksimerer mulighetene for et levelig liv og hva som minimerer det (Butler, 2004, s. 8). En norm er ikke en regel, men opererer i sosiale praksiser og regulerer hva som anses som normalen. Å se på kjønn som en norm vil antyde at det alltid, og bare på en skjør måte, kan virkeliggjøres av en bestemt sosial aktør. Normen styrer altså den sosiale forståelsen av handling, men den er ikke den samme som handlingen den styres (Butler, 2004, s. 41).

3.2.4.1 *Regulering av kjønn*

Kjønnsregulering kan knyttes opp mot makten som ligger i diskursene. Regulering er altså de lover, regler og politiske føringer som utgjør de rettslige instrumentene som personen blir regulert gjennom. Butler trekker fram Foucault når det snakkes om kjønnsregulering. Reguleringsmakten former subjektet, altså kjønn. Diskursene har makt over hvordan kjønn blir regulert i samfunnet (Butler, 2004, s. 40-41). En regulerende diskurs om kjønn som insisterer på at det binære rundt mann og kvinne er den eneste måten å forstå kjønnsfeltet på, utfører en regulerende makt som normaliserer den dominerende tanken, og dermed utelukker nye måter å tenke på (Butler, 2004, s. 43).

Butler følte seg ofte misforstått etter utgivelsen av *Gender Trouble* i 1990, og i den andre utgaven ble kjønnsbegrepet klargjort slik Butler forholdt seg til det i et nytt forord. Butler mener at dersom tekstene skal gi mening, så må de på samme måte som verden, stadig gjenskapes og endres (Midttun, 2008, s. 98). Videre nevner Butler at hun ikke var klar over den store oppmerksomheten boka skulle få. I første utgave var hensikten å prøve å motvirke synspunkter som gjorde antagelser om kjønnets begrensninger. Videre i forordet forklares det at målet var å åpne opp for muligheter for kjønn uten å bestemme hvilke typer muligheter som burde realiseres (Butler, 1999, s. vii-viii).

3.3 KJØNN OG LIKESTILLING I BARNEHAGEN

I dagliglivet er det ofte flere perspektiver det er snakk om når man snakker om kjønn. Først og fremst er det at det ikke finnes noen forskjeller på det å være jente og gutt, og de har samme muligheter som knyttes til personlighet og ikke kjønn. Det andre perspektivet går motsatt, nemlig at det er grunnleggende forskjeller i forbindelse med å være jente eller gutt, og disse forskjellene er medfødt og grunnleggende. Innenfor det andre perspektivet vil de biologiske forskjellenes betydning være kulturelt betinget og ikke naturgitt. De kjønnsforskjellene som finnes i samfunnet er altså et resultat av sosialiseringprosesser hvor kjønn alltid har hatt en kulturell betydning, og dette gjenspeiles dermed i våre kulturelle forventninger til kjønn (Aasebø & Melhuus, 2005, s. 67-68).

I rammeplanen for barnehagen nevnes det at barnehagen skal fremme blant annet mangfold, gjensidig respekt og *likestilling*. Virksomheten skal bygges på prinsippet om likestilling og på denne måten bidra til at barn kan møte og skape et likestilt samfunn. Her er personalets rolle å reflektere over egne holdninger slik at likestilling blir best mulig formidlet (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 7:10). Videre nevnes det under barnehagens verdigrunnlag at «barnehagen skal fremme likeverd og likestilling uavhengig av kjønn, funksjonsevne, seksuell orientering, kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk [...]» (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 10). Arbeidet rundt kjønnslikestilling i barnehagen handler både om hvordan menn og kvinner forholder seg som kjønnete aktører, og om en utvikling av en pedagogisk praksis som fremmer muligheter som er like for alle barn (Hogsnes, 2010, s. 132). Til tross for at personalet ønsker å følge intensjoner om at det skal være like muligheter for alle uavhengig av kjønn, kan det tyde på at det er større forskjell på det de voksne tror de gjør og det som faktisk skjer i barnehagehverdagen. Kjønn i en barnehagesetting handler om hvordan kjønn og forståelser av kjønn preger barnas oppvekst i institusjonen. Med tanke på at barnehagepedagogikken stammer fra den utviklingspsykologiske tradisjonen hvor det er universell stadietenkning, kan beskrivelser av kjønn knyttes til hva som blir oppfattet som normalt i samfunnet. I den utviklingspsykologiske tradisjonen er Jean Piaget verdt å nevne, og hans teorier har en klar forbindelse med biologi (Nordtømme, 2010, s. 24; Østerås, 2011, s. 145-146). Her kan personalets rolle være å bli klar over makten som finnes i voksen-barn-relasjoner eller barn-barn-relasjoner, og på bakgrunn av det reflektere over kategoriseringen

av gutter og jenter (Askland & Rossholt, 2009, s. 26). Å bli klar over makten som finnes kan dermed bidra til å få syne på tatt for gitte diskurser som råder i likestillingsarbeidet.

Likestilling nevnes i rammeplanen for barnehager under fagområdet *Nærmiljø og samfunn*, hvor det står at barnehagen skal bidra til å fremme likestilling og motvirke blant annet diskriminering, fordommer og stereotypier (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 57).

Likestilling mellom kjønn blir som tidligere nevnt forstått på samme måte som Hilde Hogsnes argumenterer for, altså likeverd og retten til å være lik eller ulik, både innenfor og på tvers av de tradisjonelle kjønnskategoriene. Kjønnstereotypier kan bli forsterket ved å tillegge gutt og jente ulike egenskaper, og dermed kan det være fare for en form for båstenkning. Denne båstenkningen om at jenter og gutter er motsetninger, kan utfordres ved at den tradisjonelle kjønntekningen frigjøres. Ved å utfordre kjønnskategoriene menes det ikke å utelukke det biologiske, men å forstå at kjønn også er kulturelt og politisk konstruert. Tanken er ikke at gutter og jenter skal bli like eller å opprettholde tanken om at det er to motpoler, men å se kjønn ut fra en kontekst som kan føre til mer åpenhet for likhet og ulikhet innenfor kjønnskategoriene. Kjønn er altså ikke entydig, men det finnes mange måter å være gutt og jente på. Dette mangfoldet av væremåter for jenter og gutter er ikke dermed sagt å være til disposisjon for begge kjønn, på grunn av kulturelle faktorer (Hogsnes, 2010, s. 119-120; Aasebø & Melhuus, 2006, s. 68).

Det å utfordre en tradisjonell tenkning om kjønn i barnehagen, hvor jenter og gutter tillegges forutbestemte og faste egenskaper, kan være frigjørende når gjelder alle barnehagebarns muligheter uavhengig av hvilket kjønn barnet er (Hogsnes, 2010, s. 121). Gutter og jenter møtes med ulike forventninger om hvem eller hvordan de skal være, og det er vesentlig å være kritisk i egen refleksjon knyttet til egne forventninger. Disse forventningene barna møtes med, bidrar til en form for styring og påvirker barnets opplevelse av seg selv og omgivelsene i stor grad (s. 130). Barn som starter i barnehagen kommer ikke med blanke ark, men de har med seg sine egne opplevelser og erfaringer. De er også aktive i sin konstruering av kunnskap i det de blir møtt med ny kunnskap, og forståelsen av kjønn skjer med utgangspunkt i de egne erfaringene og opplevelsene barna har rundt hva det vil si å være gutt eller jente. Denne forståelsen skjer likevel innenfor de rammene som skaper handlingsrom. Det at barna har med seg sine egne opplevelser og erfaringer når de kommer i barnehagen, kan knyttes til identitetsfølelse. Identitet handler om å se seg selv som tilhørende av grupper man

identifiserer seg med. Når det gjelder kjønnsidentitet, handler det om hvilket kjønn mennesker opplever å høre til. Det man identifiserer seg som knyttes altså opp mot erfaringer og opplevelser som er gjenkjennelige til en viss grad. Det som kan være noe utfordrende med begrepet identitet, er at det kan være bygget på makt- og ekskluderingsprosesser. Det vil si at identitet kan bli sett på som en enhet, og på bakgrunn av dette vil noe bli utelukket eller ekskludert (Nielsen, 2006, s. 155-156; Østerås, 2011, s. 151).

3.3.1 *Kjønnsdiskurser*

Hvordan mennesker forstår seg selv som kjønn, avhenger av de kjønnsdiskursene som råder i samfunnet. Diskurser skapes som tidligere nevnt gjennom historiske, kulturelle og språklige faktorer (Aasebø & Melhuus, 2006, s. 77). Barnehagens produksjon av kunnskap blir produsert innenfor disse diskursene, og er med på å forme og sette rammer for hvordan kjønn blir forstått. Diskursene påvirker hvert enkelt menneske selv om man ikke nødvendigvis reflekterer over det, og på bakgrunn av dette vil de få betydning for konstruksjonen av kjønnsidentiteter (Østerås, 2011, s. 147). Kjønnsdiskursene kan komme til uttrykk på forskjellige måter, og fra forskjellige arenaer som spiller inn i barns liv.

3.3.1.1 *Barnehagens lekemateriell*

Med tanke på lekemateriell i barnehagen kan det tyde på at personalet ubevisst er med på å støtte og opprettholde et tradisjonelt kjønnsrollemønster. Eksempler på dette kan komme fra de stereotypiene som knyttes til forskjellige kjønn, blant annet at jentene leker i dukkekroken fordi deres kjønn forbindes med omsorg. Barna blir altså påvirket av det lekemateriellet som personalet tilbyr dem, og dette kan være med på å støtte en tradisjonell kjønnsdiskurs (Hogsnes, 2010, s. 132-134). Rommenes materialitet i barnehagen vil altså kunne være med på påvirkningsprosessen som finner sted, og graden personalet åpner opp for et mangfoldig bruk av barnehagens gjenstander (Askland & Rossholt, 2009, s. 82). Spesifikke materialiteter i barnehagen kan se ut til å være en del av en identitetskonstruksjon, som er med på å representere et profesjonelt språk samtidig som de bidrar til å strukturere rutiner. Nesten alle materialiteter er en del av en gitt kontekst som representerer noen dominerende diskurser. På bakgrunn av dette vil de gis makt som er med på å forme barna (Larsen & Melhuus, 2016, s. 12:15). Å definere barn ut fra kategoriene jente og gutt kan enkelt skje, og i ulike sammenhenger blir de fremstilt på forskjellige måter. Gutter blir framstilt som sterke og

aktive, mens jenter på sin side fremstilles som tilpasningsdyktige og passive. Dette kan føre til kategorisering fordi beskrivelsene er snevre (Østerås, 2011, s. 151). I barnehagens likestillingsarbeid kan dermed en dukke eller en bil gis makt, dersom barnehagen ikke åpner opp for mangfoldig bruk av materialitetene.

3.3.1.2 Makten fra det kommersielle markedet

Når det gjelder kjønnsdiskurser som finnes på det kommersielle markedet, blant annet barnefortellinger, kan det tyde på at jenter og gutter fremstilles som to gjensidig ekskluderende kategorier. Den makten som finnes i allerede eksisterende diskurser, som i fortellinger, kan forhindre at nye former for fortellinger vil bli hørt. Dette kan dermed føre til en begrensning av måten å forstå seg selv som kjønn på. Det kan utelukke mangfoldigheten i kjønn og kan antyde en form for generalisering av kjønnsstereotyper. Barnelitteratur har blant annet fremmet en stereotypi av gutter som superhelter (James, Jenks & Prout, 1998, s. 86; Aasebø & Melhuus, 2006, s. 80). Makten som fortellingene har er at de virker sammen, og et brudd her og der på kjønnsstereotypiene vil ikke alltid være troverdig for barn. Det er likevel noe av det viktigste barnehagen kan bidra med i pedagogiske sammenhenger, nemlig å introdusere nye, utradisjonelle fortellinger både i hverdagen og ved hjelp av barnelitteratur (Aasebø & Melhuus, 2006, s. 84). Barnekulturen kan være både kultur av barn og kultur for barn. Kultur for barn er altså voksnes kulturprodukter for barn, slik man kan finne på det kommersielle markedet som litteratur. Kultur av barn derimot, blir i utgangspunktet skapt av barn og blir forstått som det barn har sammen uten de voksnes innblanding. Det er likevel utfordrende å ha et fullstendig avgrenset område, fordi voksnes blikk og definisjonsmakt når inn i kulturen av barn også (Jæger, Hopperstad & Torgersen, 2019, s. 13-14). Dermed vil barnehagepersonalet ha en makt til å prege barnekulturen av barn ved hjelp av kulturproduktene som er rettet mot dem. På denne måten kommer betydningen av å introdusere utradisjonelle produkter frem.

I Turid Skarre Aasebø sin doktorgradsavhandling ble det undersøkt hvordan medier kan ha en innvirkning på barn. Her kom det blant annet fram at kjønn gjennomtrenger livet i barnekulturen, på alle nivåer (Aasebø, 2001, s. 65). Forbrukskulturen har altså en viktig rolle i konstruksjonen av barndom, og barnehagen vil derfor påvirkes av det kommersielle markedet utenfra. Barnas kjønn er i dag viktig for hvordan markedet henvender seg til foreldre og barn på (Emilsen, 2015, s. 111:115). Kreftene som kommer fra markedet er med

på å styre barn og foreldre inn i kjønnsstereotypiske kategorier, og det blir sett på som normalt å dele barns verden opp i rosa og blå helt fra før fødsel. På bakgrunn av dette kan det se ut som at allerede fra spedbarnsalder tillegges barna ulike forventninger ettersom hvilket kjønn barnet har. Jenter forventes å like prinsesser og rosa, mens gutter på sin side forventes å like pirater og blå (Emilsen, 2015, s. 116-117). Likestilling innebærer altså også makten til å definere situasjoner man befinner seg i, og i barnehagen er det personalet, *medier* og foreldre med flere, som har definisjonsmakten rundt hva en gutt og en jente skal være (Askland & Rossholt, 2009, s. 25). Å reflektere over hvilken rolle barnehagen ønsker å ha her, er avgjørende. Å se sin rolle i likestillingsarbeidet er noe alle barnehager burde være oppmerksomme på, og det kan ses på som en god mulighet til å bidra i barnas liv slik at de ser at det finnes mangfold og ikke kun kjønnsstereotypiske forventninger (Emilsen, 2015, s. 119-120).

3.3.2 Barns medvirkning i likestillingsarbeidet

Medvirkning har en sentral plass i rammeplanen, og her står det at barnehagen skal ivareta barnas rett til medvirkning og at det skal tilrettelegges for dette. Barns medvirkning handler altså om at barna i barnehagen skal få erfare at de har innflytelse på det som skjer i deres barnehagehverdag (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 27). Videre inkluderer begrepet at barna har rett til å få den støtten de har behov for, for å kunne uttrykke seg og bli synlig i barnehagens sosiale sammenheng. Voksnes rolle i arbeidet med medvirkning vil i mange tilfeller omhandle å være åpen for nye måter å forstå hverdagen på, og være villig til å undre sammen med barna. Når det handler om medvirkning i likestillingsarbeidet kan det handle om demokratiske prosesser, som forutsetter at vi tenker på nye måter rundt kjønn (Askland & Rossholt, 2009, s. 21-22).

Medvirkning kan knyttes til begrepet medbestemmelse, som handler om å delta i beslutningsprosesser og ha innflytelse på hva som foregår i barnehagehverdagen. Begrepene rommer altså mye av det samme. Valgfrihet blir trukket fram når det er snakk om medbestemmelse, og det innebærer å gi mulighet til å velge mellom flere aktiviteter og løsninger i barnehagehverdagen. Det er sentralt at barna får muligheten til medvirkning rundt temaet kjønn og likestilling, på bakgrunn av at barna skal bli hørt og få muligheter til å selv

velge handlinger og holdninger som er uavhengig av det kjønnsstereotypier fører (Emilsen, 2015, s. 136).

3.3.3 Foreldresamarbeid

Barnehagen skal samarbeide med barnas hjem og foreldre, og foreldresamarbeid vil også være sentralt i likestillingsarbeidet (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 29). Foreldre ser på barnehagepersonalet som fagpersoner i større grad enn tidligere, og på bakgrunn av dette kan de ansatte veilede og ta en aktiv rolle overfor foreldre og foresatte når det er snakk om kjønnsperspektivet. Dette vil ikke si at personalet skal dytte på foreldrene holdninger, men å informere og ha en dialog i samspill med dem. Barnehagepersonalet må forholde seg til foreldrenes holdninger til kjønn og likestilling og det kan i enkelte tilfeller oppstå dilemmaer når det gjelder dette i barnehagens arbeid. Her vil tillit være avgjørende og god kommunikasjon i samhandlingen med foreldrene må ligge til grunn (Emilsen, Friis & Hornslien, 2015, s. 155-156). De ansatte i barnehagen må dermed være bevisst i relasjonen med foreldrene og kontinuerlig reflektere over egen praksis (s. 158). Dermed blir både foreldrenes og personalgruppas kjønnsforståelser avgjørende når det kommer til å møte barna, da begge parter står i nær relasjon til barna.

Det å bli født gutt eller jente handler altså om mye mer enn rosa og lyseblå. Kjønn i forskjellige sammenhenger kan få betydning for livet som skal leves videre (Østerås, 2011, s. 145). Det burde være en sentral målsetting i barnehagen å utvide mulighetene i livet for hvert enkelt individ, og så lenge de kulturelle kjønnsdiskursene bidrar til å begrense, er det selve kjønnsdiskursene som må utvides. Denne form for utvidelse og åpne opp for mer mangfold kan barnehagene bidra til (Aasebø & Melhuus, 2006, s. 84). Til tross for at barnet er aktiv deltager i egen konstruering av kjønn, har de voksne i barnets omgivelser mulighet til å farge barnet på bakgrunn av egne ideer om egenskaper som er kjønnsrelatert. Diskursene og normene i samfunnet påvirker muligheten for handlingsrom, men dette er noe som hele tiden må bekreftes eller utfordres. På bakgrunn av dette vil innholdet i barnehagens hverdag få en effekt i denne prosessen rundt å bekrefte eller utfordre normer og diskurser som er til stede i samfunnet (Østerås, 2011, s. 153).

4. METODISK TILNÆRMING

I dette kapitlet vil det bli redegjort for prosessen med å innhente datamateriale til studien. Det blir først redegjort for vitenskapsteori og hvilket ståsted som ligger til grunn for denne studien. Deretter vil jeg beskrive valg av metode. Det blir i tillegg forklart om rekrutteringsprosessens gang, utvalget og datainnhentingsmetode. Avslutningsvis i dette kapitlet går jeg inn på etiske overveielser som er relevant for denne studien og forskningskvalitet, for så å gjøre rede hvor hvordan analysen har blitt gjort. Valg som har blitt gjort i metoden vil bli begrunnet.

4.1 VITENSKAPSTEORI

Den vitenskapsteoretiske forankringen vil påvirke hvilken informasjon forskeren er ute etter, og dette danner et utgangspunkt for forståelsen som forskeren utvikler. Teoretiske retninger omfatter forskjellige paradigmer som vektlegger mening og betydning (Thagaard, 2013, s. 37). Paradigme er en kunnskapsoppfatning som gir grunnlag for hvordan man ser på kunnskap, og det finnes ulike vitenskapelige paradigmer. Noen har opphav i naturvitenskapens tradisjon, mens andre kommer fra humanvitenskapen. Kort sagt kan man si at naturvitenskapen bidrar til å forklare, mens humanvitenskapen på sin side bidrar til å hjelpe med å forstå (Dalland, 2017, s. 39:44).

4.1.1 *Vitenskapelig ståsted*

Med tanke på at Judith Butler danner store deler av teorigrunnlaget for studien, ser jeg på det som naturlig å se funnene ut fra et sosialkonstruksjonistisk ståsted som har opphav i humanvitenskapen. Sosialkonstruksjonisme og (sosial) konstruktivisme kan ofte være utfordrende å skille, fordi både begrepene og innholdet ligner. Den vesentlige forskjellen er todelt: i hvilken grad individet blir sett på som en agent som har kontroll over konstruksjonsprosessen, og i hvilken grad våre konstruksjoner er et produkt av sosiale krefter (Burr, 2015, s. 22). Slik jeg har forstått det, ser konstruktivismen på kunnskap som konstruert av dem som deltar i bestemte sosiale sammenhenger, mens i sosialkonstruksjonismen har kunnskapen røtter i sosial interaksjon, altså en felles mening (Lock & Strong, 2014, s. 32; Thagaard, 2013, s. 44-45). Det vil bli brukt teori om begge, i og med at begrepene flyter til en

viss grad inn i hverandre, men jeg har valgt å kun bruke begrepet sosialkonstruksjonisme videre.

I denne studien har jeg valgt å vektlegge språkets betydning, og på bakgrunn av dette har det blitt forsøkt å identifisere kjønnsdiskurser som råder på barnehagefeltet. Generelt sagt så er virkeligheten sosialt konstruert i sosialkonstruksjonismen, og det viktige i forskningen blir derfor å studere hvordan disse sosiale konstruksjonene oppstår (Alvesson & Sköldberg, 2017, s. 28). Hovedpoenget i sosialkonstruksjonismen er å bryte opp fenomener som mennesker tar for gitt i samfunnet, og vise at det enten ikke eksisterer eller behøver å være som det er. Dette vitenskapelige ståstedet kan virke frigjørende fordi det påpekes at forhold i samfunnet som blir tatt for gitt, egentlig er skapt av samfunnsmedlemmer selv og derfor kan forandres. Her kan kjønnsroller bli brukt som et eksempel, nemlig at de er sosialt konstruert og skapt i samhandling i dagliglivet. Sosialkonstruksjonismen kan dermed benyttes til å peke på forhold som kan være uheldige og derfor bør endres. Det viktige i dette perspektivet er altså ikke hvordan verden virkelig er, men hvordan verden blir oppfattet (Ringdal, 2018, s. 42-43).

Sosialkonstruksjonismen hevder at mennesker er født inn i en verden hvor kulturelle rammer allerede eksisterer, og at de eksisterer på bakgrunn av hvordan mennesker snakker om dem på. Det er derfor ingen objektiv sannhet, siden dette skapes i kulturer hvor mennesker snakker samme språk og reproducerer gitte sannheter. Når mennesker snakker med hverandre, blir verden konstruert. Språket har altså en veldig sentral rolle i sosialkonstruksjonismen, og tanken er at språket produserer og konstruerer menneskers opplevelse av hverandre og seg selv (Burr, 2015, s. 10-11:72). Diskurser er vektlagt i sosialkonstruksjonismen, og de er knyttet til språklige betydninger. Mange av diskursene i samfunnet blir sett på som noe naturlig og på bakgrunn av dette blir de til en selvfølgelighet (Aasebø & Melhuus, 2005, s. 29).

4.2 VALG AV METODE

Vitenskapelige metoder blir delt inn i kvalitativ og kvantitativ tilnærming. Forskjellen på disse tilnærmingene er blant annet at ved kvantitativ forskningsmetode blir virkeligheter beskrevet ut fra tabeller eller tall ut fra store enheter, mens ved kvalitativ forskningsmetode handler det om å beskrive gjennom tekst ut fra få enheter (Ringdal, 2018, s. 24).

Tilnærmingene innebærer vesentlige forskjeller når det gjelder hvordan forskningen legges opp, og datamaterialet som forskningen fører til. De prinsipielle skillene til kvantitativ og kvalitativ tilnærming er blant annet nærhet til feltet og grad av fleksibilitet. I kvalitative metoder som intervju og deltagende observasjon, får forskeren mulighet til en nærere relasjon, mens i kvantitativ tilnærming vil det være større avstand til personene som studeres. Kvalitative metoder har i tillegg mer rom for fleksibilitet, altså at opplegget kan endres i løpet av prosessen, og tilpasses eventuelle nye erfaringer og utfordringer. I kvantitative metoder er det mer preg av sterk struktur. Det finnes naturligvis konsekvenser og utfordringer ved begge tilnærminger. Ved kvalitative observasjoner og intervjuer innebærer det en oppfatning av at forsker og deltagere kan påvirke forskningen, fordi nærværet til forskeren har innflytelse på hvordan datainnsamlingen foregår. Når det er snakk om store spørreundersøkelser som kan ses i kvantitativ metode, kan man se en konsekvens av utformingen av spørsmålene. Måten spørsmålene stilles på, kan prege svarene respondentene gir, til tross for denne distansen (Thagaard, 2013, s. 17-19).

Metodene gir altså ulik kunnskap og forståelse i forbindelse med resultatet av forskningsarbeidet. Siden hensikten med min studie har vært å undersøke refleksjoner rundt kjønnslikestillingsarbeid, og hvordan det finner sted i barnehagen, så jeg det mest hensiktsmessig å velge kvalitativ forskningsmetode. Valget av metode har altså blitt gjort på bakgrunn av problemstillingen, og det vitenskapelige ståstedet. I og med at jeg har en sosialkonstruksjonistisk tilnærming, vil det være betydningsfullt å oppleve nærhet til feltet hvor språket kan stå sentralt. Et fellestrekk hos de fleste kvalitative tilnærminger er at datamaterialet som blir analysert, uttrykkes gjennom tekst. Denne teksten kan beskrive handlinger, utsagn eller perspektiver hos personer (Thagaard, 2013, s. 11-12:14).

I denne studien har min rolle som forsker vært betydningsfull, i og med at jeg har inngått i en sosial interaksjon med de som har blitt intervjuet. I tillegg har min rolle vært betydningsfull for fremgangen, ved at jeg har reflektert over valgene som ble tatt underveis. Systematikk og innlevelse er to begreper som referer til to sentrale aspekter innenfor kvalitativ forskning. For å oppnå forståelse er det viktig med innlevelse, og dette kan oppnås ved å sette seg inn i den sosiale situasjonen som studien inngår i. Her er det betydningsfullt å være åpen og mottakelig som forsker, og denne innlevelsen kan bidra til å utvikle god kontakt i feltet som studeres, samt gi ideer til refleksjon rund datamaterialets meningsinnhold. Når det gjelder begrepet

systematikk, blir det knyttet til hvordan forskeren forholder seg til fremgangsmåter i forskningsprosessen. Å ha en systematisk tilnærming handler om at forskeren har et reflektert forhold til avgjørende beslutninger i løpet av prosessen. Altså, at forskeren tar omfattende og grundige vurderinger knyttet til avgjørelser om fremgangsmåter som datainnsamling, og hvordan datamateriale skal analyseres og tolkes. Systematikk blir fremhevet her på bakgrunn av at det fører til at fokuset rettes mot å reflektere over hvilke beslutninger som kan være strategiske for å oppnå en helhetlig forståelse av de fenomenene som studeres (Thagaard, 2013, s. 15).

4.3 UTVALG OG REKRUTTERINGSPROSESSEN

Rekruttering av intervjupersoner har foregått ved at jeg har sendt ut epost til styrere i barnehager fra eget nettverk. Jeg har ikke henvendt meg til pedagoger jeg kjenner om å stille opp til intervju, men jeg har gått via dem for å få intervjupersoner. På grunn av COVID-19 har rekrutteringsprosessen vært noe utfordrende, med tanke på at det ikke har latt seg gjøre å stille opp i intervjuer fysisk.

I og med at problemstillingen min søker etter barnehagelæreres erfaringer og tanker, blir det et strategisk utvalg. Utvalget har altså blitt valgt på bakgrunn av å finne deltagere som har egenskaper eller kvalifikasjoner som er strategiske i forbindelse med problemstillingen (Thagaard, 2013, s. 60). Andre egenskaper har blitt utelatt, og jeg har kun hatt kriteriet om at det skal være utdannede barnehagelærere for utvalget til studien. På bakgrunn av dette har mitt utvalg bestått av fire personer som har disse kvalifikasjonene. De fire som har blitt intervjuet består av to som jobber som pedagogiske ledere, og to som jobber som styrere. Ved å intervju fra to forskjellige yrkesgrupper med samme utdanningsbakgrunn, kan det åpne opp for flere perspektiver.

4.4 INTERVJU

Jeg kaller de som intervjues for intervjupersoner istedenfor informanter i denne studien, da informant gir assosiasjoner om at de som intervjues er spesielt informative over temaet. Intervjupersoner derimot, er i samsvar med perspektivet om at kunnskap preges av relasjonen mellom forsker og de som intervjues (Thagaard, 2013, s. 97). På bakgrunn av dette vil det

vitenskapelige ståstedet som ligger til grunn for studien tydeliggjøres, i og med at sosialkonstruksjonismen er opptatt av samhandling og språket.

For innhenting av datamateriale, har jeg foretatt enkeltintervjuer ved hjelp av lydopptak. Et kvalitativt forskningsintervju har som kjennetegn at det er åpne spørsmål. Disse spørsmålene former intervjupersonene selv svar på med egne ord og begreper, og det vil derfor bære preg av en samtale (Brottveit, 2018, s. 89). I og med at jeg ønsket å studere barnehagelæreres opplevelser og tanker i forbindelse med kjønnslikestilling, så jeg på intervju som en bra datainnhentingsmetode til å få informasjon om dette. I intervjuer skaper forskeren en direkte kontakt med de personene som skal studeres, og denne kontakten er viktig for materialet som blir gitt av intervjupersonene (Thagaard, 2013, s. 13). Jeg ønsket å ha kvalitative intervjuer for å få fylldig og omfattende informasjon om hvordan deres opplevelser og perspektiver er rundt kjønnslikestilling blant barnehagebarna. Et intervju har dermed blitt sett på som det mest hensiktsmessige valget, i og med at dette kan gi et godt grunnlag for å få innsikt i menneskers erfaringer og tanker (Thagaard, 2013, s. 95).

Et kvalitativt forskningsintervju søker altså å forstå verden fra intervjupersonene sin side, og målet er å få fram betydningen av personenes erfaringer og å avdekke opplevelser de har av verden (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 20). Det var ønskelig at intervjuet skulle bære preg av en samtale, altså at kunnskapen konstrueres i samspill mellom intervjupersonen og meg som intervjuer gjennom utveksling av synspunkter. Det var imidlertid betydningsfullt for meg som forsker å ikke ta en for stor rolle, slik at det ikke ble ledet kun fra min side. Tilnærmingen min måtte her være varsomt spørre-og-lytte-orientert (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 22).

4.4.1 Gjennomføring av intervjuene

Det har vært svært ønskelig å ha enkeltintervjuene fysisk, men grunnet COVID-19 har dette vært en utfordring. På bakgrunn av dette har de blitt gjennomført ved hjelp av zoom hvor det er kamera og mikrofon tilgjengelig. Ved å ha kamera tilgjengelig, vil man få mulighet til å opprettholde nærhet til feltet som er karakteristisk i kvalitativ forskningsmetode, til tross for at et fysisk møte ikke kunne gjennomføres.

Gjennomføringen av intervjuene har blitt gjort ved hjelp av en semistrukturert intervjuguide. Intervjuguiden angir grad av strukturen i et intervju, og dette kan variere etter hva valget faller

på. Intervjuguiden har en oversikt over emnene som skal dekkes, og spørsmålene må ikke nødvendigvis stilles i den rekkefølgen de er satt opp. Det blir også gitt rom for eventuelle oppfølgingsspørsmål med en semistrukturert intervjuguide. Denne formen for intervju gir muligheten til å innhente standarddata fra intervjupersonene, og samtidig gi rom for å få dybde med mer utfyllende informasjon. Ved å ha en semistrukturert intervjuguide, åpnes det opp for et mer samtalepreget intervju og muligheten til å være fleksibel. På denne måten kunne det være mulig for meg å fange opp relevant informasjon som ikke var planlagt på forhånd (Brottveit, 2018, s. 89; Johnsen, 2006, s. 119; Kvale & Brinkmann, 2015, s. 162). Begynnelsen av intervjuene har vært preget av noen enkle bakgrunnsspørsmål for at intervjupersonene skal føle seg avslappet og for at det skal legges grunnlag for god kontakt videre i intervjuet (Johnsen, 2006, s. 125).

Det har blitt foretatt et prøveintervju i forkant av de intervjuene som brukes i denne masteroppgaven. Dette har blitt gjort for å prøve ut intervjuguide, se at det tekniske rundt lydopptak fungerer og for å prøve meg selv i intervjurollen. Prøveintervjuet har også vært av en barnehagelærer jeg har kjennskap til fra før, som åpner opp for eventuelle tilbakemeldinger på spørsmål og væremåten min som intervjuer (Johnsen, 2006, s. 126). Det viste seg at det kom fram mye informasjon som jeg så på som nyttig og relevant i prøveintervjuet, og har på bakgrunn av dette valgt å inkludere det videre i prosessen, og presentere det som en del av funnene.

Jeg har altså hatt intervjuer med fire personer som har barnehagelærerutdanning, dette med prøveintervjuet inkludert. Intervjuspørsmål har blitt sendt en dag i forkant til hver intervjuperson, slik at de har fått muligheten til å forberede seg og dermed gi mer utfyllende svar. Hvert intervju har i gjennomsnitt vart i 30 minutter. I starten av hvert intervju har det blitt informert om at det skal tas opp lydopptak, informert samtykke og muligheten til å trekke seg uten konsekvenser. Dette har også blitt presisert i et informasjonsskriv som er sendt på forhånd, som vil bli nærmere forklart under etiske overveielser.

4.5 ETISKE OVERVEIELSER OG FORSKNINGSKVALITET

Etikk er læren om moral, altså hva som er rett og galt, og forskningsetikk er moralnormene for vitenskapelig praksis (Ringdal, 2018, s. 57). Kvale og Brinkmann skriver at

forskningsintervjuet har flere etiske utfordringer. De knytter det blant annet opp mot relasjonen mellom intervjuer og intervjupersonen, og mener denne relasjonen er avhengig av intervjuerens evne til å skape et rom hvor det kan snakkes fritt og trygt. Her kreves det en fin balanse mellom intervjuerens ønske om å hente inn interessant kunnskap og respekten for intervjupersonens integritet etisk (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 35). Det er også en etisk utfordring med tanke på maktforholdet, ved at forskeren ofte har mye forkunnskap på temaet og bestemmer temaet for intervjuet. Når det gjelder denne studien vil et asymmetrisk maktforhold gå begge veier, med tanke på at jeg som forsker har bestemt tema og satt meg inn i det. På den andre siden vil intervjupersonene ha en større kunnskap om hva som faktisk foregår ute i feltet i barnehagehverdagen, siden de har jobbet i barnehage over lengre tid i motsetning til meg (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 52).

All form for vitenskapelig virksomhet har krav om at forskeren skal forholde seg til etiske prinsipper. Normer for vitenskapelig redelighet har blitt presisert og definert av «De nasjonale forskningsetiske komiteer» (NESH 2016). Når det er snakk om konfidensialitet rundt personopplysninger, skal disse være anonymisert for å sikre personlige opplysninger som eventuelt kommer fram. Dette er for at opplysningene ikke kan knyttes til enkeltpersoner som har deltatt i studien. Intervjupersonene som har deltatt vil derfor bli kalt for «Intervjuperson 1», «Intervjuperson 2» osv. slik at ingen blir identifiserbare (NESH, 2016, s. 16; Thagaard, 2013, s. 24-25). Lagring av personopplysninger som lydopptak fra intervjuene vil bli lagret forsvarlig i henhold til NESH og NSD (Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste) sine retningslinjer (NESH, 2016, s. 18). Siden jeg har brukt lydopptak som innhenting av datamateriale, er studien meldepliktig, og det er på forhånd av intervjuene blitt sendt en søknad til NSD som har blitt godkjent. Det har også blitt avklart med intervjupersonene at alle personopplysninger blir slettet ved avslutning av studien.

Det har blitt sendt ut et informasjonsskriv om studien og hva det innebærer for intervjupersonene å delta. I informasjonsskrivet er det også blitt informert om at det er frivillig å delta, og at det er mulighet for å trekke seg uten konsekvenser. Behandling av personopplysninger som kommer fram i lydopptakene, er også informert om. I forkant av datainnsamlingen har jeg innhentet samtykke i form av underskrift fra intervjupersonene, da dette er et krav som er forankret i personopplysningsloven (NESH, 2016, s. 13-14; Ringdal, 2018, s. 61).

Egne verdier og holdninger kan påvirke tolkninger av datamateriale, og dette er viktig å reflektere og redegjøre for (NESH, 2016, s. 10; Ringdal, 2018, s. 59). Jeg som forsker har en plikt om å snakke sant, og datamateriale skal fremstilles slik det er og ikke forfalskes for å kunne få et «bedre» svar på problemstillingen (NESH, 2016, s. 29).

4.5.1 Studiens reliabilitet og validitet

Begrepene reliabilitet og validitet har opprinnelig blitt knyttet til kvantitativ forskning, og har innenfor kvalitativ forskning en annen betydning. Det er flere lærebøker som hevder at det kan være hensiktsmessig å bruke andre betegnelser når begrepene blir brukt innenfor kvalitativ forskning. Reliabilitet knyttes derfor til spørsmålet om forskningens pålitelighet, mens validitet knyttes til spørsmålet om forskningens gyldighet (Thagaard, 2013, s. 22-23).

I prosessen rundt transskribering, som er en omdanning av en muntlig samtale til en skriftlig, kan det være en utfordring med tanke på validiteten, altså gyldigheten. Det finnes ingen sann og objektiv oversettelse fra muntlig til skriftlig form. Å inkludere pauser eller tonefall er relevant når det gjelder påliteligheten i datainnhenting (Kvale & Brinkmann, 2013, s. 212). På bakgrunn av dette har lydopptakene blitt hørt flere ganger, for å få de skriftlige transkripsjonene så like som mulig med alle pauser inkludert.

4.5.2 Studiens overførbarhet og nytteverdi

Denne studien har som mål å kunne være et bidrag til arbeidet rundt likestilling blant kjønn for barnehagebarn. Det har allerede blitt forsket på det samme i lignende studier, og på bakgrunn av dette er ikke studien ment å være banebrytende. Resultatene vil derimot være en ny innfallsvinkel til et fenomen som allerede er forsket på. Formålet med studien er altså å få en dypere forståelse rundt hvordan arbeidet med kjønnsroller kan komme fram i barnehagehverdagen, og få pedagoger til å reflektere rundt egen praksis i likestillingsarbeidet. Likestilling er svært sentralt i dagens samfunn, og ved å gå i barnehagen, hvor mange barns første leveår finner sted, kan muligens bidra i en større sammenheng nettopp ved å arbeide bevisst rundt dette. I og med at likestilling er sentralt i dagens samfunn, vil studien forhåpentligvis ha en nytteverdi for flere på barnehagefeltet, ved å få øynene mer opp for et relevant og muligens utfordrende tema i barnehager i Norge.

Når det gjelder studiens generalisering og overførbarhet, må det først og fremst sies at det er forsket på kun fire personer, som gjør utvalget svært lite. På bakgrunn av dette vil ikke generalisering være et mål i denne studien, men handle mer om å øke bevisstheten rundt likestillingsarbeid rundt kjønn.

4.6 TEMATISK ANALYSE

Analyse av data handler om å ferdigstille datamateriale fra rådata til en ny tekst, og i den nye teksten skal forskeren gi uttrykk for hva studien har produsert av nye forståelser (Brottveit, 2018, s. 129). Det er en spørsmålsdrevet prosess hvor man leter etter svar på spørsmål. Derfor vil det i en analyseprosess bli sortert hva som er relevant og irrelevant, med utgangspunkt i hva forskeren er ute etter (Johannessen, Rafoss & Rasmussen, 2018, s. 22-23). Dette kan gjøres på forskjellige måter, men her har det blitt gjort en tematisk analyse. En tematisk analyse handler om at forskeren har fokus på et bestemt tema, i dette tilfellet kjønnslikestilling blant barnehagebarn, fortolker og analyserer dataen, og legger alle svar fra intervjupersoner som grunnlag for analysen. Det vil i en tematisk analyse være fokus på hva som sies, fremfor hvem, og formen vil være beskrivende. Målet i en tematisk analyse er å sammenligne svar fra hver intervjuperson. På bakgrunn av at jeg har en semistrukturert intervjuguide, vil det være mulighet for en tematisk analyse, i og med at det er snakk om å sammenligne svar fra de fire forskjellige intervjupersonene som har deltatt (s. 146). Siden det er fokus på hva som sies i en tematisk analyse, kan diskurser komme til uttrykk. Som jeg har nevnt, er det å identifisere eventuelle diskurser meningsbærende i denne studien. Det har altså ikke blitt gjort en klassisk diskursanalyse, men diskurser vil likevel være noe som er sentralt i analyseprosessen.

Siden jeg har studert barnehagelæreres tanker og erfaringer rundt et tema, har det vært hensiktsmessig med en tematisk analyse for å kunne sammenligne om det er likheter eller forskjeller fra hver enkelt intervjuperson. På bakgrunn av dette har det blitt sett på om det kan identifiseres noen diskurser som dominerer med utgangspunkt i hva som gjentar seg i intervjupersonenes svar. Jeg har også sett på om det finnes noen diskurser som står i motsetning til hverandre. Hovedfokuset i analysen har derfor først vært å finne temaer som går igjen, for så å fokusere på hva som blir sagt innenfor hvert tema. I og med at studiens vitenskapelige ståsted er sosialkonstruksjonistisk, vil det altså være hensiktsmessig å sette søkelyset på diskurser.

4.6.1 Analyseprosessen

Analyseprosessen startet allerede da lydfilene fra intervjuet ble transkribert. Her fikk jeg repetert samtalen som oppsto under intervjuet, og underveis ble det oppdaget likheter og forskjeller i svarene fra hver intervjuperson. Det ble til sammen 48 sider med transkribering fra intervjuene som ble gjennomført. I etterkant har transkriberingen blitt skrevet ut, og hvert intervju har blitt skrevet om til en sammenhengende tekst hvor essensen i svarene er forsøkt å bli hentet ut. Deretter har hvert spørsmål blitt gjennomgått systematisk for å finne eventuelle diskurser som dominerer i dagens barnehagearbeid rundt kjønnslikestilling. For å få en helhetlig oversikt, har intervjuene blitt både lest og hørt gjentatte ganger, og det er blitt brukt mye tid på å få tak i det helhetlige perspektivet.

Alle intervjupersoner har underveis i analyseprosessen fått spørsmålet om de ønsker å lese gjennom den sammenhengende teksten for å forsikre at de har blitt forstått på riktig måte. Det har også blitt stilt spørsmål i etterkant dersom det er noe jeg har sett på som betydningsfullt å få mer utdypende kommentarer på. Dette har blitt gjort for at intervjupersonene har fått tilbudet om å være med i prosessen selv, og for å sikre at mine tolkninger samsvarer med hva de faktisk har formidlet. I og med at problemstillingen min tar utgangspunkt i erfaringer og tanker rundt kjønnslikestilling, ble det bevisst satt søkelys på akkurat dette i funnene. Jeg har under hele analyseprosessen stilt meg tre spørsmål og reflektert rundt dette: Hva er det som går igjen? Hvilke diskurser kan jeg finne? Hvilke forskjeller skiller seg særlig ut?

Etter å ha sammenlignet svarene og funnet likheter og forskjeller, har jeg identifisert noen diskurser som ser ut til å dominere, og som er relevante for problemstillingen.

Hovedkategoriene som presenteres i resultatene, har blitt valgt på bakgrunn av hva som har gjentatt seg. De vil også være preget av kategoriene som på forhånd ble utformet i intervjuguiden, som er: begrepet likestilling, kommunikasjon og egen praksis. I etterkant har datamaterialet blitt strukturert i forbindelse med hvilke diskurser som har blitt identifisert som dominerende, og dette har vært en omfattende prosess. Strukturen av datamaterialet har blitt omskrevet flere ganger for å få fram essensen på en tydelig måte. De dominerende diskursene kommer til uttrykk gjennom delkapitlene som presenteres i empirien.

5. PRESENTASJON AV EMPIRI

I dette kapittelet presenteres resultatene fra dataanalysen. Det vil bli delt opp i hovedkategorier som har kommet fram i analyseprosessen, og disse kategoriene vil altså være preget av hvordan diskursene som har blitt identifisert kommer til uttrykk. Jeg har som nevnt intervjuet fire forskjellige personer, hvor to av dem er pedagogiske ledere og de to andre er styrere i hver sin barnehage. I presentasjonen av empirien vil jeg kalle de pedagogiske lederne for «Intervjuperson 1» og «Intervjuperson 2», og styrerne for «Intervjuperson 3» og «Intervjuperson 4». Det vil bli forklart hva som har kommet fram i intervjuet, og jeg presenterer utdrag fra transkriberingen underveis. Utdrag fra transkripsjonen er tatt med for å utdype og forhåpentligvis gi en dypere forståelse for hva intervjupersonenes tanker og erfaringer rundt kjønnslikestilling er. Utdragene er markert med innrykk i teksten.

Intervjupersonene har ulik bakgrunn når det gjelder lengden på yrkeskarrieren. De to intervjupersonene som er styrere har jobbet siden 90-tallet, mens de to som jobber som pedagogisk leder har jobbet i siden 1996 og 2013. Styrerne har videreutdanning i blant annet økonomi, ledelse og spesialpedagogikk. Alle intervjupersonene argumenterer for valg av yrke med at de er glade i mennesker og menneskelig samhandling. Barnas ve og vel står intervjupersonenes hjerte nær, og de trives veldig i yrket, både styrere og pedagogiske ledere. Alle intervjupersoner er kvinner. I presentasjonen av empirien vil jeg veksle mellom å omtale de som har deltatt i studien som intervjupersoner og pedagoger når de blir nevnt i flertall.

5.1 KJØNNSMANGFOLD SOM BARNES RETTIGHET

Meg: Hvordan har dere fokus på det [likestilling] når det kommer til blant barna, i barnehagen?

Intervjuperson 4: Altså det er jo det der fokuset på medvirkning da, og hvordan de skal medvirke i hverdagen og aktivitetene de skal være med på. Man må jo på en måte ha en ukeplan, og den ukeplanen er jo planlagt både ut fra vårt ståsted som pedagoger som har et lovverk å ta hensyn til, men det skal på en måte være temperaturen fra ungene, hva de er opptatt av, [og] hva de liker uavhengig av kjønnet.

På bakgrunn av spørsmålet om hva intervjupersonene legger i begrepet likestilling, beskriver intervjupersonene mye av det samme. Det som dominerer av tanker og forståelser fra alle er at likestilling handler om like muligheter uavhengig av hvem eller hva du er. Når de forteller om begrepet likestilling, blir det knyttet opp mot barnehagen. Videre nevnes det i noen av intervjuene at likestilling kan knyttet til barns medvirkning, slik vi ser i sitatet ovenfor. Intervjuperson 4 beskriver barns medvirkning som relevant i planleggingen, og knytter det opp mot likestilling. Medvirkning er altså en rett som pedagogene forvalter.

Intervjuperson 3: Jeg er opptatt av at barn og mennesker skal behandles ulikt fordi at de er ulike og trenger forskjellige ting. Sånn at du trenger noe og du trenger noe annet. Altså, det er viktig for meg ... at en i alle fall ... gidder å legge inn såpass mye at en har ... kjenner de barna så godt at en klarer å tenke barns beste da.

Intervjuperson 4: Likestilling for meg sånn som jeg tenker begrepet er ... at man har like rettigheter uavhengig av kjønn. Og at man blir sett som mennesker med de ressursene man har. Ikke at man er gutt eller jente, mann og dame ... for det er jo like store variasjoner innafor kjønn, hvordan man er som gutt og jente, som det er mellom kjønna. [...] Så er det litt sånn at ... rettferdighet er ikke likhet, sånn at det er jo liksom ikke sånn. Vi er jo ulike. Og jenter og gutter tenker ulikt. Noen jenter tenker veldig, veldig forskjellig, og noen jenter tenker veldig likt ... og sånn blir det jo for gutter og, at «Oi, ja, sånn tenker veldig ofte veldig mange menner», men så er det og variasjoner der.

Intervjuperson 3 og Intervjuperson 4 utdyper svarene sine med å poengtere retten til å være ulik, også innenfor kjønnskategoriene. Intervjuperson 4 sier at rettferdighet ikke er likhet fordi alle er ulike, og det er like store variasjoner innenfor kjønn som det er mellom kjønn.

Intervjuperson 3 forteller at det er viktig for henne at barn, og mennesker generelt, skal behandles ulikt på bakgrunn av at alle er ulike og derfor trenger forskjellige ting. Dette kan ses i sammenheng med hva Intervjuperson 1 forteller, nemlig at man skal spille på forskjellige egenskaper og kompetanser uavhengig av hva slags kjønn man har.

Oppsummert kan en si at diskursen som ser ut til å råde i barnehagehverdagen i forbindelse med hva som legges i begrepet likestilling, er at alle barn skal ha rett til samme muligheter uavhengig av kjønn. I tillegg blir forståelsen rundt begrepet likestilling fra flere knyttet til det

å verdsette ulikheter og variasjoner hos alle barn, uten at kjønnet skal ha betydning for å dekke disse behovene. Kjønnsmangfold ser altså ut til å bli sett på som en rettighet for barn. Videre kan det komme til syne tendenser til at det er mye som utfordrer denne diskursen i barnehagehverdagen. Dette vil jeg komme tydeligere inn på videre i empirien.

5.2 FØDT SÅNN ELLER BLITT SÅNN?

Intervjupersonene har fått spørsmål rundt kjønn, og gjennom samtalene som har kommet fram i intervjuene, har det kommet til uttrykk hvilke forståelser av kjønn pedagogene har.

Pedagogene har til dels samme forståelser av kjønn, men noen variasjoner i svarene som er verdt å merke seg finnes. I datamaterialet blir refleksjoner knyttet til biologiske og tradisjonelle aspekter rundt kjønn repetert hele 14 ganger. Det kan dermed tyde på at det finnes ulike diskurser som kan virke motstridende, som kan prege pedagogenes forståelser.

5.2.1 Å gjøre kjønn

Intervjuperson 2: Det er jo litt sånn ... «Ja, men du er stor gutt, så du må, nå må du være tøff». Det er jo et sånt typisk utsagn man kan si til en gutt. At vi gjør kjønn, at vi ikke er det ... fordi ofte så er det vi voksne som, som fyller ordet kjønn da. Fyller ordet jenter og fyller ordet gutt ... med de handlingene som vi ber de gjøre med måten vi snakker med de på.

Med tanke på pedagogenes sine tanker rundt kjønn, beskriver flere at det finnes biologiske forskjeller som man ikke kommer utenom. Intervjuperson 4 trekker blant annet fram fysisk styrke, imens Intervjuperson 3 sier at hun *er* det kjønn hun er uavhengig av hvilket miljø hun er vokst opp i. Noe som skiller seg ut her, er hva Intervjuperson 2 beskriver rundt dette med å gjøre kjønn. Det kan tyde på at hun trekker fram betydningen av hvordan voksne i barnehagen fyller ordene på bakgrunn av handlinger og samhandling med barna. Det kommer fram noe av det samme fra Intervjuperson 1, som sier seg delvis enig i det å gjøre kjønn. Dette beskriver hun med å si at hun til en viss grad kan se dette i barnehagen og trekker fram eksempelet rundt bursdagskrone og farger. Gutter får blå krone og jenter får rosa krone, og på denne måten forteller hun at hun forstår det å gjøre kjønn ved at de i barnehagen muligens tilegner barn egenskaper som nødvendigvis ikke eksisterer. Videre presiserer hun at nå i dag får barna selvsagt valget når det er snakk om farger på bursdagskrone. Hun forteller imidlertid

også at man ikke kan komme utenom de biologiske forskjellene. Det kan dermed se ut som at de tilegnet barn egenskaper i større grad enn før, i og med at hun presiserer at de blir tilbudt et valg i dag.

Flertallet av pedagogene ser altså ut til å helle mot å *være* kjønn, og på bakgrunn av dette kan det tyde på at diskursen som dominerer ser ut til å være preget av det biologiske aspektet rundt kjønn. Her kan det se ut som at det er to motstridende diskurser, i forbindelse med betydningen av de sosiale og de biologiske aspektene rundt kjønn. I tillegg kommer det fram tendenser til at den dominerende forståelsen av kjønn kan utfordre og yte motstand til det som har blitt sagt om likestilling, hvor den dominerende diskursen bærer preg av kjønns mangfold som en rettighet for barn. At flertallet vektlegger den biologiske betydningen, kan tyde på å utfordre tankene rundt kjønns mangfold. På bakgrunn av dette blir det identifisert en biologisk diskurs som ser ut til å være dominerende i barnehagen.

5.2.2 *Holdninger hos barnehagepersonalet*

Meg: Når det kommer til egen praksis, er det noe som du særlig legger vekt på i ... eget arbeid rundt det [kjønnslikestilling]?

Intervjuperson 4: Ja. Nei det er jo å jobbe. Altså, det der som vi gjør ubevisst. Det tror jeg kanskje du må reflektere en del over. Når har jo jeg hatt mange år på å gjøre det, så det må jeg bare fortsette med. Også ser jeg liksom når jeg får unge inn da, sånn som dere unge vikarene som jeg har hatt inne, eller at jeg har hatt lærlinger inne så ... så utfordrer jo de meg på det fordi at jeg ser at dere er jo vokst opp i en annen tid.

Intervjuperson 4: Jeg synes det er mindre av det [kjønnsstereotyper], det synes jeg ... for jeg synes jeg liksom kan se det at det, ja, sånn som jeg sa, at jeg kan se på din generasjon da ... at dere har fått noe annet i oppveksten deres.

Begge styrerne påpeker at de er avhengige av de yngre som kommer inn når det er snakk om kjønnsstereotyper i barnehagen. Dette utdyper de med å si at det kan være utfordrende å avlære og tilegne seg nye perspektiver. Intervjuperson 4 sier de yngre utfordrer henne på dette, og ser på det som en positiv ressurs for hennes egen praksis, og for barnehagen generelt. Videre kommer det fram fra Intervjuperson 4 at det fortsatt finnes kjønnsstereotyper som de voksne i barnehagen holder gående. Noe konkret eksempel kommer ikke frem. Dette kan ses i

sammenheng med det Intervjuperson 3 forteller. Hun sier altså at noen som arbeider i barnehagen fortsatt kan være litt «gamle i tralten». Med dette forteller Intervjuperson 3 at hun mener det er lite endring fordi barnehagepersonalet ikke har vært vant til å jobbe med egen læring eller å reflektere over egen praksis. Intervjuperson 3 forklarer videre at hun personlig har noe lav bevissthet rundt kjønn og poengterer at det finnes andre som mest sannsynlig tenker mer på dette sammenlignet med henne. Hun utdyper dette med å si at hun ser dette som positivt på bakgrunn av at hun tenker barn og individ uavhengig av kjønn. Videre presiseres det av Intervjuperson 3 at hun ikke vet helt med sikkerhet, og at det kan godt være hun i noen situasjoner tenker gutt og jente. Det kan dermed se ut til at kjønn og likestilling er noe som reflekteres bevisst over.

Intervjuperson 3: Jeg tenker at det kommer fram i det arbeider vi gjør med ... når vi jobber med verdigrunnlaget. Det å ta tak i er jo å da også begynne med ... med voksenrollen, voksnes holdninger til barn, barns beste ... og nå på planleggingsdagen så er det verdigrunnlaget som vi skal jobbe med. [...] Det er jo innom alle de tingene som egentlig er likestilling, for hvis du får til likestilling så har du på plass barnets beste, og da spiller det ikke en rolle hvem du er. Da har du liksom det ... enkeltindividet her og nå. Så handler det jo om de voksnes holdninger rett og slett.

Det vil være noe variasjon hos de forskjellige intervjupersonenes tanker rundt egen praksis, med tanke på at det har blitt intervjuet to ulike yrkesgrupper. Til tross for dette er det mye likheter som kommer fram i datamaterialet. I forbindelse med egen praksis hos styrerne, blir det nevnt mye om arbeid med personalgruppa, og det overordnede arbeidet med planlegging knyttet til politiske føringer. Intervjuperson 3 forteller at arbeidet med likestilling først og fremst handler om å ta tak i voksenrollen og de sine holdninger til barn og barnets beste. Videre kommer hun med et eksempel om hvordan neste planleggingsdag skal foregå, hvor barnehagens verdigrunnlag er i fokus. Her forklarer Intervjuperson 3 at det skal arbeides med påstander som omhandler blant annet barnets beste, medvirkning, barnehageloven og livsmestring og helse. Personalet skal altså reflektere over disse påstandene som bli presentert, og begrunne hvorfor de eventuelt er enig eller uenig. Videre forteller Intervjuperson 3 at til tross for at de ikke kommer inn på likestilling som begrep, er de innom alle de tingene som likestilling handler om. Det kan derfor se ut som at Intervjuperson 3 ser på likestilling i forbindelse med politiske føringer knyttet til verdigrunnlaget fra

rammeplanen. Intervjuperson 3 forteller at dersom du får til likestilling så har du på plass barnets beste, og på bakgrunn av dette spiller det ingen rolle om du er gutt eller jente. Det blir videre i intervjuet beskrevet at det i grunn bunner i voksnes holdninger. Intervjuperson 3 forteller at hun som styrer har som rolle å arbeide med å sikre at personalet har det fokuset som de skal ha, og sikre god nok refleksjon slik at de følger rammeplanen. Her poengterer hun videre at det ikke alltid er like enkelt å ha det, og det samme gjelder henne som styrer. Intervjuperson 3 trekker også fram betydningen av å ha gode kolleger rundt seg, som kan være med på å reflektere over egen praksis og tillate prøving og feiling.

Intervjuperson 4 forteller også om personalets rolle og lovverket når det er snakk om kjønnslikestilling i barnehagen. Hun forteller at de arbeider prosjektbasert og at dette innebærer barns medvirkning sammen med pedagogenes rolle når det gjelder å ta hensyn til lovverket som barnehagen skal følge. Videre forteller Intervjuperson 4 om at mye av deres planlegging i barnehagen handler om nettopp dette, altså barns medvirkning, og dette er også en av grunnene til at de arbeider prosjektbasert som hun igjen mener at henger sammen med likestilling. Noe som skiller seg ut i intervjuet med Intervjuperson 4, er det hun forteller om betydningen av å ha venner som representerer alle kjønn. Hun utdyper dette med å fortelle at det er viktig at barna lærer seg hvordan man er en venn og hvordan man ivaretar vennskap, og dette kan læres like godt uansett om det er gutter eller jenter. Dette kan ses i sammenheng og være med på å støtte opp under diskursen om å gi rom for kjønnsmangfold i barnegruppa.

Intervjuperson 2: Vi hadde en periode hvor det var veldig sånn der, nei nå skulle vi være litt nøytrale, og ikke si så mye tøff og fin ... men vi skulle bruke de samme ordene på, gutter og jenter ... og da var det for eksempel, for det var ... en avdeling der jentene pynta seg mer og mer før de kom i barnehagen. Så det gikk, ikke sant, fra at de hadde vanlig tøy, ikke sant, bukse og t-skjorte, til at de kom i prinsessekjoler og tiaraer og ... det var veldig voldsomt fordi de ville høre fin ... så de kom jo i barnehagen og bare «Se! Var ikke jeg fin nå?». [...] Nå er det så fokus på å få det ... den anerkjennelsen da, både fra de andre barna, men også fra oss voksne, til at det da, istedenfor å kommentere på hva de hadde på seg, så var vi veldig bevisste på å kommentere på «så fint det er å se deg». Det var generelt til gutter og jenter, at vi møtte alle på samme måte.

Personalets rolle kommer også fram i intervjuene med de pedagogiske lederne. I intervjuet med Intervjuperson 2, kommer det fram at det i personalgruppa er bevisste tanker rundt det å presentere noe som typiske jenteting eller typiske gutteting. Hun kommer med et eksempel fra praksis hvor de i personalgruppa hadde et bevisst fokus på å være nøytrale når det kom til å bruke spesifikke ord i møte med gutter eller jenter. Her reflekterte personalet om å være nøytrale, og møte gutter og jenter på samme måte. Det kan på bakgrunn av dette se ut som om personalgruppa til Intervjuperson 2 reflekterer bevisst over å gi alle barn muligheter uavhengig av hvilket kjønn det er snakk om.

Intervjuperson 1: Det synes jeg er viktig, det er viktig i min jobb da i forhold til det å formidle at ...

Meg: At alle kan ha like muligheter?

Intervjuperson 1: Ja! Ikke sant ... «Jeg vil ikke leke med deg fordi du er jente, vil ikke leke med gutter». Ikke sant, sånt, de greiene der sånn ... det er jo vår jobb også, å veilede da de inn i en sånn, det blir jo en sånn likestillingsrolle da. Det synes jeg da er viktig ... ja for det har jo noe å gjøre med videre i livet, ikke sant. Sånn man vet jo det.

Det kommer altså fram i intervjuet med Intervjuperson 2 at de i personalet i en periode forsøkte å holde det nøytralt når det kom til å møte gutter og jenter, og hun trekker særlig fram det med å ikke merke noe som jenteting og gutteting, på bakgrunn av at de skal få lov til å velge uavhengig av dette. Dette kan ses i sammenheng med hva Intervjuperson 1 forteller om personalets rolle i likestillingsarbeidet, hvor hun poengterer at det er betydningsfullt at de i jobben som pedagogiske ledere veileder barna inn i en likestillingsrolle. Intervjuperson 1 forteller at det er svært viktig i likestillingsarbeidet i barnehagen, og begrunner dette med å si at det har betydning for barna senere i livet. Intervjuperson 1 forteller imidlertid at det fortsatt er en lang vei å gå når det gjelder barnehagepersonalets syn på kjønn, fordi mye tradisjonelt henger igjen. Det kan på bakgrunn av dette ses i sammenheng med å verdsette kjønns mangfold i barnegruppa, ved at det ser ut som om personalet har fokus på formidling av valgmuligheter som går på tvers av kjønnskategoriene.

Oppsummert kan det tyde på at alle pedagoger vektlegger betydningen av holdninger hos barnehagepersonalet. Holdningene som blir argumentert for, ser ut til å være preget av

åpenhet og rom for mangfold. Dette kan ses i sammenheng med hva intervjupersonene tidligere har nevnt i forbindelse med kjønns mangfold som en rettighet. Å være nøytrale i møtet med barn uavhengig av kjønn, og sikre god refleksjon i personalgruppa, er altså noe som går igjen i intervjuene. Likevel beskriver flere av intervjupersonene at det er mange gamle mønstre som henger igjen i personalgruppa, som kan føre til en slags motstand rundt arbeidet med kjønns mangfold og åpenhet. Når styrerne snakker om å arbeide med holdninger hos personalet, blir de politiske føringene som barnehagen må følge trukket inn.

5.2.3 Hva med foreldrene? Betydningen av foreldresamarbeid

Foreldresamarbeid er noe som går igjen i intervjuene. Det blir beskrevet at det som skjer i barnehagen bare er en brøkdel av barnas liv. Pedagogene forteller at det er foreldrene som har størst påvirkningskraft, og Intervjuperson 1 sier hun synes det er viktig å fortelle foreldrene hva som arbeides med i barnehagen. Når det er snakk om foreldrenes forventninger til barn, forteller Intervjuperson 2 at det kan oppstå kommentarer fra foreldre, og da spesielt foreldrene til jentene når de hadde fokus på å være nøytrale. Intervjuperson 2 forteller at foreldrene fortalte om jentene deres som ble skuffa når de ikke ble kalt for fine, i og med at de hadde pynta seg for å gå i barnehagen.

Når det gjelder gutter som kler seg ut i hva flere av intervjupersonene kaller for jenteting, blir det fortalt om flere reaksjoner som har oppstått fra foreldrenes side. Intervjuperson 4 forteller blant annet at det ofte kan bli opplevd en viss skepsis fra foreldrene, særlig dersom deres sønn kler seg ut i kjoler og skjørt i barnehagen. Videre forteller Intervjuperson 4 at deres rolle her er å berolige de og sammen reflektere over at dette går helt fint. Hun forteller også at hun kan se forskjell på den nye foreldregenerasjonen, ved at det er mindre skepsis hos de yngre foreldrene som uttrykker mer toleranse og tålmodighet.

Intervjuperson 2 trekker fram en praksisfortelling som hun nylig opplevde før intervjuet, som handler om foreldre og utkledning. Situasjonen handler altså om en gutt som kom i barnehagen med rosa struttetkjørt, som blir ansett som et plagg for jenter. Videre forteller Intervjuperson 2 at moren ringte og fortalte at hun ikke fikk sønnen til å ta av dette skjørtet, til tross for at det var det moren ønsket. Derfor spurte hun den pedagogiske lederen om hun kunne prøve å få av skjørtet.

Intervjuperson 2: [...] og da svarer jeg ho at «Men han er jo så fin og flott i det skjørtet. Tror du ikke han bare vil ha det på seg?» Jo, men ho ville ikke at han skulle bli erta. Også sier jeg til ho «Men tror du vi lar han blir erta?» ... nei ho trodde jo ikke det da. Ja, nei, men da lar vi han ha det på, så hvis han vil ta det av så tar vi det av.

Videre forteller Intervjuperson 2 at denne hendelsen ikke skapte noen spørsmål i barnegruppa, og alle barna aksepterte dette uten noen form for skepsis. Hun påpeker videre at det er de voksne som er redde, og dersom barna tenker noe over slike ting har de muligens lært det av foreldrene. Hun utdyper dette med å fortelle at dersom en fire år gammel gutt ønsker å ha på seg et skjørt, skal han få lov til det til tross for at de voksne i samfunnet har bestemt at dette er et jenteplass. Det kommer også fram eksempler i intervjuene om situasjoner hvor det kan være mer utfordrende å samarbeide med foreldrene, og det blir beskrevet at det finnes store forskjeller på hvilket hjem barna vokser opp i. Intervjuperson 2 forteller om utfordringer i møte med foreldre som er veldig satt i egne tankemønstre og har liten åpenhet omkring dette som går utover hva samfunnet karakteriserer som normalen. Det ser derfor ut som om foreldresamarbeid er noe som verdsettes hos pedagogene, i forbindelse med likestillingsarbeidet i barnehagen, på bakgrunn av at de også har stor innflytelse på barnas opplevelser av kjønn.

5.2.3.1 Gutter og gråting

Intervjuperson 1: Vi har et veldig flerkulturelt samfunn. Barn kommer fra mannsdominerte land ... det trenger ikke være negativt, men det er noe med det at, vi ser allerede inn i barnehagen så kommer holdningene. «Gutter skal ikke gråte, gutter skal ikke sånn», ikke sant, og alt dette her. De kommer inn med sånne kjønnsroller allerede i barnehagen, og det er jo kulturelt. Så faktisk er det ekstra viktig, også, å ha fokus på det tenker jeg.

Flere intervjupersoner kommer med eksempelet om gutter og gråting. Når Intervjuperson 1 snakker om dette eksempelet, drar hun fram betydningen av at vi i dag er et flerkulturelt samfunn, og derfor vil foreldrenes holdninger kunne spille inn. Senere i intervjuet beskriver Intervjupersonen dette eksempelet nærmere, og sier at det fortsatt er langt å gå når det gjelder temaet rundt kjønn og det å vise følelser. På bakgrunn av dette kan det tyde på at Intervjuperson 1 vektlegger de kulturelle forskjellene, og hun gir uttrykk for at dette er av

betydning når det kommer til kjønnsdefinerte egenskaper. Dette kan ses i sammenheng med hva Intervjuperson 4 forteller, nemlig at det fortsatt kan finnes holdninger om at gutter ikke skal gråte eller vise følelser. Hun beskriver dette med å si at de har samme følelser som jenter og at hun i løpet av årene har sett mindre av slike holdninger rundt gutter og følelser.

Oppsummert kan det se ut som at pedagogene ser på foreldresamarbeidet som betydningsfullt for likestilling blant kjønn i barnehagearbeidet, på bakgrunn av at de sammen med barnehagepersonalet har stor påvirkningskraft i dette arbeidet. Foreldrene har forventninger som kan yte motstand i barnehagearbeidet, og derfor fremhever flere av pedagogene betydningen av å fortelle hva som foregår i barnehagehverdagen. I tillegg blir det trukket fram betydningen av å ha åpen dialog med foreldrene i samarbeidet. Dette kan ses i sammenheng med intervjupersonenes tanker i forbindelse med personalets holdninger, som kan ha betydning for hvor mye plass kjønns mangfold blir gitt. Likestillingsarbeidet ser altså ut til å henge sammen med det som foregår utenfor barnehagen, og forståelser av kjønn pågår kontinuerlig på alle arenaer barna oppholder seg. Den biologiske diskursen som også ser ut til å dominere i barnehagen, tyder ifølge pedagogene å være til stede også i barnas hjem.

5.3 GUTTETING OG JENTETING

Intervjupersonene benytter seg ofte av begrepene gutteting, jenteting, tradisjonelt og typisk. Når de snakker om hva som anses som gutteting eller jenteting, eller hva som er typisk eller tradisjonelt, går mange av de samme eksemplene igjen. De eksemplene som råder er blant annet bordaktiviteter og dukkekrok for jenter, og bilbaner og sjørøverlek for gutter. På bakgrunn av dette kan det se ut som at språkets og materialitetenes dominans har stor betydning i barnehagehverdagen. I intervjuene kommer det fram at barnehagen ser ut til å henge tradisjonelt etter i forbindelse med leker og utstyr. Jeg har i etterkant av intervjuet kontaktet Intervjuperson 1 for å få en dypere begrunnelse på hva som menes når begrepet tradisjonell benyttes, i og med at dette er noe som går mye igjen hennes beskrivelser som har kommet fram i intervjuet. Dette har blitt begrunnet med at det tradisjonelt har blitt tilbudt barn forskjellige leker og utstyr med utgangspunkt i hva slags kjønn en er, fordi kjønnene tidligere har blitt sett på som ulike. Intervjuperson 1 poengterer videre at dette ikke er et syn hun personlig har i dag, men hun kan se tendenser til at det henger igjen i barnehagen, og i samfunnet generelt.

Intervjuperson 1: Ja altså, du kan jo si det der med bare sånn med valg av leker og utstyr og alt sånt, sånt noe ... så henger vi nok veldig sånn tradisjonelt etter i forhold til det. Du kan jo ta en bilbane og en dukkekrok, ikke sant. Så, også prøve også ... og det skal vi ha synes jeg. En skal fortsatt ha det, men vi må ikke ta fra jentene muligheten til å velge maskuline yrker, eller altså hvis maskulint er det man kan kalle det da, og omvendt.

Eksempler som dukkekrok og bilbaner kommer altså fram i intervjuet med Intervjuperson 1 når hun bruker begrepet tradisjonell. Intervjuperson 1 beskriver selv at barnehagen henger etter når det kommer til dette, og sier at det tradisjonelle skal ikke fjernes, men det må ikke frata barna muligheten til å velge det som går utover det tradisjonelle. I tillegg kommer det fram i intervjuet med Intervjuperson 2 at hun har merket seg at særlig ferske assistenter i barnehager hvor hun har jobbet, benytter seg av begrepene tøff mot gutter og fin til jenter kontinuerlig. Personlig synes Intervjuperson 2 at dette er litt dumt, fordi hun mener det ikke er kun gutter som kan være tøffe eller jenter som kan være fine. Å bruke begrepene tøff og fin kan ses i sammenheng med materiellet i barnehagen som Intervjuperson 1 beskriver som tradisjonelle.

Intervjuperson 2: Det er jo litt, vi har fokus på det at ... at vi ikke skal ha sånn typisk guttelek og typisk jentelek. At alle skal kunne leke familie, og alle skal kunne bygge med Lego ... og at vi ofte snakk ... hvis barna sier sånn «det er en guttefarge» eller «det er en gutteleke» eller motsatt, at det er jenteting ... så prøver vi å snakke med de om «men hvorfor sier du det? Betyr det at jenter ikke kan leke med bilder? Og hvorfor kan de ikke det?» Og sånn ... at liksom prøve å ha en prat med de da.

Meg: Få de til å reflektere litt?

Intervjuperson 2: Ja litt sånn ja. «Kan ikke jenter holde bilden? Jo det kan de jo» Altså, så tenker de og ... nei det er egentlig ingenting som gjør at ikke jenter og gutter kan leke det samme.

Intervjuperson 2 forteller at de forsøker å kommunisere sammen med barna dersom de fanger opp at barna kaller leker og utstyr for «jenteting» eller «gutteting». Hun forteller at de stiller barna spørsmål rundt dette som får de til å reflektere, og at de på bakgrunn av dette etter hvert

tenker at det ikke er noe som gjør at gutter og jenter ikke skal få leke med det samme. Her blir bil brukt som eksempel for å vise hva som anses som en typisk gutteleke. I intervjuet med Intervjuperson 1 kommer noe av det samme fram, men her blir eksempelet rundt yrker trukket fram. Intervjuperson 1 forteller at spørsmålet «Hva skal du bli når du blir stor?» ofte forekommer blant de eldste barna i barnehagen. Her forteller hun at hun ser at de tradisjonelle svarene henger veldig igjen, og kommer med eksempelet at jenter skal bli mødre imens guttene skal bli brannmenn. Her poengterer Intervjuperson 1 også at det er viktig at personale veileder barna inn i en likestillingsrolle. På bakgrunn av dette, kan det se ut som om pedagogene har en bevissthet rundt begrensninger språket og materialitetene kan opprettholde.

Intervjuperson 3: Jeg ser vi har hatt noen barn i barnehagen som har, av gutter, som elska det her med kjoler og skjørt og rosa og parykker ... og det synes jeg barnehagefolk, hvert fall de jeg har vært borti, er veldig flinke til å ... tilby jenteting til gutter og motsatt altså.

Intervjupersonene forteller om å tilby alle barn likt lekemateriell, og at dette skal være tilgjengelig for alle uavhengig av kjønn. Likevel beskriver pedagogene at det fortsatt er en vei å gå, på bakgrunn av at det tradisjonelle henger igjen. Dette kan se ut til å handle om både det materielle i barnehagen og i barnehagepersonalets egen språkbruk. Intervjuperson 3 forteller at hun fra egne erfaringer har sett at mennesker som arbeider i barnehagen er flinke til dette. Når hun forteller om dette, bruker hun imidlertid begrepet «jenteting». På bakgrunn av dette kan det se ut som at den biologiske diskursen sammen med diskursen som omhandler kjønns mangfold som barns rettighet er tilstedeværende samtidig.

5.3.1 Tøffe gutter og forsiktige jenter

Videre tyder funnene fra intervjuene på at det kan være tendenser til forskjeller når det er snakk om å henvende seg til gutter og jenter. Intervjuperson 1 sier at det er lett å falle i en felle hvor en for eksempel tilbyr de små jentene beskyttelse. Hun drar dette eksempelet videre til at det i samfunnet kan ses tendenser til å behandle kvinner som noe skjørt. Dette er noe man må være bevisst på for å ikke svakliggjøre det ene kjønn, forteller Intervjuperson 1. Dette kan ses i sammenheng med hva Intervjuperson 3 sier rundt kommunikasjon i forbindelse med kjønn blant barna.

Intervjuperson 3: Det er jo, det er jo forska på at man er litt mer sånn pusekatt med jenter og hunder med gutter. Hvert fall var det det ... At man har litt sånn lysere stemme og litt sånn mildere uttrykk med jenter ... jeg har ikke ... jeg tenker ikke at jeg gjør det ... men jeg ser jo ikke meg selv utenfra.

Videre blir det altså fortalt av Intervjuperson 3 at dette er noe hun tenker at hun ikke gjør selv, men poengterer at hun ikke kan se seg selv utenfra og at det derfor vil være vanskelig å si hva som faktisk skjer i praksis. Det kan dermed tyde på at det ikke er noen bevisst refleksjon på det å henvende seg til barna, fordi det blir utdypet med at hun ikke ser seg selv utenfra. I tillegg sier hun at det er naturlig å ha en lysere stemmer når man jobber med så små barn, uavhengig om det er jenter eller gutter. Intervjuperson 4 trekker også fram dette med å ha lysere stemme til jenter, og at man har en mer «stakkars deg» holdning til dem i motsetning til gutter. Videre sier Intervjuperson 4 at hos gutter kan det være holdninger som er mer preget av karaktertrekk som for eksempel «Kom igjen, dette går fint!». Hun sier likevel at hun håper det er fordi det er forskjell på barna at det skjer, og ikke fordi det er gutter eller jenter, og hun sier at hun positivt sett har blitt mer bevisst på dette siden hun har vært i yrket såpass lenge. Hvis Intervjuperson 4 hadde spolt tilbake, sier hun at hun tror det ville vært større forskjeller å se i måten å henvende seg til gutter og jenter på.

Intervjuperson 1 og Intervjuperson 2 kommer med eksempler rundt aktiviteter som kan føre til at oppmerksomheten rettes mot gutter. Intervjuperson 1 kommer med et eksempel fra barnehagehverdagen, hvor guttene løper inne på klosserommet imens jentene sitter og krangler i dukkekroken. Hun forteller videre at her kan kommunikasjonen bli rettet mot guttene til tross for at jentene har en krangel, fordi det er mer støy fra løpingen til guttene. Intervjuperson 2 kommer med et lignende eksempel, og forteller at det finnes flere aktive gutter i en barnegruppe, basert på egne erfaringer. På bakgrunn av dette hever man stemmen mer mot de aktive guttene fordi de lager mer støy, sier Intervjuperson 2. Videre blir det fortalt at hun ikke tror det er basert på kjønn, men at det går mer på aktiviteten.

Intervjuperson 1: Jeg synes kanskje vi skal få bort litt de der prins og prinsesse greiene i barnehagen, og kanskje egentlig at en skal tenke litt mer bevisst i forhold til det.

Meg: Ja ... det er jo mange parter som spiller inn

Intervjuperson 1: Veldig! Nei det er bare, nei altså, nei ... at ny litteratur som har, ja det er helt sant. For det er jo det som er kjernen i all barnelitteratur.

Intervjuperson 1 tilføyer betydningen av barnelitteratur, og forteller at særlig prinser og prinsesser er kjernen i all barnelitteratur. Hun forteller videre at det er behov for å tenke mer bevisst rundt dette, og introdusere ny litteratur fra barna som går bort fra det som tradisjonelt sett har vært presentert. Dette kan ses i sammenheng med utkleddingstøy som har vært presentert tidligere, hvor jenter går med kjoler og skjørt i motsetning til guttene som kler seg ut som sjørøvere.

Oppsummert kan det se ut som at språkets betydning kan ha innvirkning på hvordan kjønns mangfoldet blir utfordret av gamle vaner og tradisjoner som dominerer. Dette kommer til syne gjennom intervjupersonenes egen språkbruk når de skal fortelle om deres tanker og erfaringer. Til tross for at pedagogene tidligere har understreket betydningen av kjønns mangfold som en rettighet, kan det se ut til at det finnes forskjeller i måten pedagoger henvender seg til jenter og gutter. Eksemplene som pedagogene kommer med har flere likhetstrekk. På bakgrunn av deres fortellinger når det kommer å henvende seg til gutter og jenter, kan det bli identifisert at det finnes en diskurs til jenter og en diskurs hos gutter, og dette kan ses i sammenheng med den biologiske diskursen. Det som råder i forbindelse med å henvende seg til jenter, er at de blir møtt med ett mildere uttrykk i motsetning til gutter. Gutter på sin side, blir karakterisert med å lage mer støy, og de blir møtt på en måte som gir uttrykk for at de er tøffere. På bakgrunn av ulikhetene å møte barna på, som er knyttet til kjønn, kan det tyde på at det finnes en diskurs om at jentene er mer forsiktige og rolige i motsetning til gutter. Gutter blir på sin side forstått i større grad som tøffe og selvstendige. Når Intervjuperson 1 og Intervjuperson 2 trekker fram betydningen av å reflektere sammen med barn i situasjoner hvor det tradisjonelle dominerer, kan det se ut som de tenker at samhandlingen kan gi rom for mer kjønns mangfold. Det kan på bakgrunn av intervjupersonenes språkbruk, se ut til at det finnes en betydningsfull makt i forbindelse med materiellet i barnehagen. Pedagogenes egne forestillinger om jenteting og gutteting, ser ut til å bære preg av det samme. Til tross for at flere av intervjupersonene påpeker at det ikke skal være noe som skal kategoriseres som jenteting eller gutteting, kan det synes en tendens at eksemplene de kommer med kan virke noe motstridende. Dette kan også ses når jeg kommer til organisering av barnehagehverdagen.

5.4 ORGANISERING AV BARNEHAGEHVERDAGEN

Noe som går mye igjen i intervjuene er gruppeinndeling i frileken. Her kommer det fram fra de fleste at grupper ofte blir delt inn basert på interesser, og det vil derfor bli naturlig at jenter velger de samme aktivitetene, mens gutter på sin side vil velge de samme aktivitetene. Her blir eksempler som å leke i dukkekroken, kle seg ut som prinsesser og tegne trukket fram hos jentene, og å leke sjørøver og superhelter trekkes fram hos guttene. Dette kan ses i sammenheng med materialitetenes dominans, og hvilke forestillinger pedagogene har når det handler om hva som anses som jenteting eller gutteting. De samme eksemplene går altså igjen kontinuerlig i datamaterialet.

Meg: Pleier dere å dele inn i grupper etter kjønn?

Intervjuperson 1: Ja uheldigvis så gjør vi det.

Meg: Hvis dere da gjør det, hvorfor?

Intervjuperson 1: Jeg tror at det er noe som ligger i oss, i forhold til for eksempel hvis du har en barnegruppe så har du kanskje et barn i den alderen som er gutt, også uheldigvis så er resten jenter. Hvis vi lar de voksne tilegne de barna ... ofte at «Oi oi, det er ikke bra. Stakkars gutt, han er alene med alle jentene». Det har fort for å bli sånn, så setter vi jo alle kniver til for å ... på en måte, få en gutt til, til det barnet, ikke sant. Det er veldig mange sånne tanker faktisk voksne har i barnehagen enda. Så det gjør man ... enda, så gjør man det.

Intervjuperson 1 forteller her at det også ofte hender at det blir delt inn grupper på bakgrunn av kjønn. Videre forteller Intervjuperson 1 at dette er noe som blir gjort til tross for at man er bevisst rundt det. Dette er noe som skiller seg ut sammenlignet med hva de andre intervjupersonene sier rundt samme tema. Det kan tyde på at barnehagen henger igjen i gamle spor, i og med at Intervjuperson sier at dette er noe som *enda* gjøres. De andre intervjupersonene sier som nevnt tidligere at gruppeinndeling skjer mer på bakgrunn av interesser, og her beskriver pedagogene at det på bakgrunn av interessene vil oppstå rene jentegrupper eller guttegrupper. Intervjuperson 2 sier videre at det kan hende barna blir delt opp i grupper etter kjønn, men at hun ikke kan begrunne hvorfor det har blitt gjort på den måten til fordel for noen andre måter.

På bakgrunn av dette kan det se ut som at pedagogene mener at gutter og jenter liker ulike ting, og det er derfor det oppstår rene jentegrupper eller rene guttegrupper i frileken hvor barna selv velger. Dette kan altså se ut til å ha en innvirkning på organiseringen i barnehagehverdagen. Noen av intervjupersonene benytter seg som sagt av ordene «jenteting» og «gutteting» når de skal beskrive gruppedannelser i forbindelse med interesser. I tillegg brukes ordene «tradisjonelt» og «typisk» i sammenheng med hva som anses som jenteting eller gutteting, som dukkekrok og bilbane som har jeg har eksemplifisert fra flere intervjupersoner. Det kommer videre fram fra pedagogene at man kan se tendenser til at tanken rundt kjønnsroller fra gammelt av henger igjen i personalets arbeid. På bakgrunn av dette kan det tyde på at diskursen rundt tradisjonelle kjønnsroller sitter godt i veggene i barnehagens pedagogiske arbeid, til tross for at flere er bevisste på akkurat dette. En kan altså se tendenser til at organiseringen av barnehagehverdagen er påvirket av ulike forestillinger om kjønn.

Avslutningsvis kan resultatene tyde på at intervjupersonenes forståelser av kjønn som noe biologisk vil være med på å prege holdninger som finnes i barnehagepersonalet. Disse holdningene ser ut til å bli uttrykt ved hjelp av språkbruken som er å finne i barnehagen, og dette kan være med på å la bestemte diskurser dominere. Holdninger hos barnehagepersonalet vil derfor igjen kunne være med på å påvirke språkbruken og materialitetenes betydning i barnehagen, som igjen vil ha betydning for muligheten til å gi rom for kjønnsmangfold i barnegruppa. På bakgrunn av dette forteller flere av intervjupersonene at de yngre generasjonene vil være et godt tilskudd. Når det gjelder organiseringen av barnehagehverdagen ser det ut til at pedagogene mener jenter og gutter liker forskjellige ting, og dette kan ses i sammenheng med det de beskriver om den biologiske betydningen hos kjønn. Diskursene som ser ut til å råde i dette datamaterialet er altså kjønnsmangfold som barns rettighet og den biologiske diskursen. Disse diskursene kommer til uttrykk gjennom språket og materialitetenes dominans, at gutter og jenter synes å ha forskjellige interesser, og i foreldresamarbeidet. Det kan se ut som at de rådende diskursene motstrider hverandre til en viss grad, og jeg vil gå nærmere inn på dette i drøftingsdelen i lys av teori.

6. DRØFTING AV FUNN

Utgangspunktet for studien har vært å se på hvilke tanker og erfaringer som finnes rundt arbeidet med kjønnslikestilling i barnehagen. Jeg vil i dette kapitlet diskutere analysen og funnene som har kommet fram gjennom datainnsamlingen. Funnene drøftes opp mot studiens problemstilling som er: *Hvilke tanker og erfaringer har barnehagelærere i arbeidet med kjønnslikestilling blant barna, i barnehagehverdagen?* Det vil samtidig bli tatt hensyn til forskningsspørsmålene jeg har presentert:

1. *På hvilken måte kommer arbeidet med kjønnslikestilling til uttrykk i barnehagens hverdag?*
2. *Hva slags tanker har pedagoger om egen praksis i forbindelse med å møte barn som mennesker uavhengig av kjønn?*
3. *Hvordan kommuniserer pedagoger med barna, i forbindelse med kjønn?*

Drøftingen vil videre bli forankret i det teoretiske utgangspunktet som er presentert tidligere, samtidig som egne refleksjoner kommer til uttrykk. Funnene i studien har vært noe overraskende, ved at det har kommet til syne to motdiskurser som ser ut til å kjempe om plassen i barnehagen. De dominerende diskursene som ble identifisert i empirien er altså kjønnsmangfold som barns rettighet, heretter kalt rettighetsdiskursen, og den biologiske diskursen som handler om at det biologiske spiller en stor rolle i pedagogenes forståelser av kjønn. Som nevnt avslutningsvis i foregående kapittel om empiri, kommer disse motdiskursene til uttrykk gjennom språket og materialitetenes dominans, i foreldresamarbeidet og i pedagogenes forståelser av kjønnete egenskaper i forbindelse med organiseringen. Motdiskursene vil først bli drøftet hver for seg, hvor jeg ved hjelp av teori viser hvordan hvilken betydning de har for likestillingsarbeidet i barnehagen. Deretter vil de drøftes opp mot hverandre hvor jeg ser på hvordan de kommer til uttrykk og yter motstand til hverandre. Språket og materialitetenes dominans vil bli gitt størst vekt i drøftingsdelen, på bakgrunn av at dette har vært mest sentralt i empirien.

6.1 KJØNNSMANGFOLD SOM RETTIGHETSDISKURS

I presentasjonen av empirien har jeg som nevnt identifisert en diskurs som tar for seg kjønns mangfold som en rettighet. Når pedagogene snakker om likestilling vektlegger de i stor grad at barn skal ha rett til å være ulike, både innenfor og utenfor kjønnskategoriene. Det vil si at pedagogene uttrykker holdninger som er preget av å kunne gjøre kjønn på flere måter som går utover det tradisjonelle. På denne måten kommer det til uttrykk en rettighetsdiskurs hvor mangfold både på tvers og innenfor kjønnskategoriene verdsettes og ses på som en rettighet for barnehagebarna. Hilde Hogsnes fremmer denne måten å forstå likestilling på, altså at mangfoldet i kjønnskategoriene blir verdsatt (Hogsnes, 2010). Denne rettighetsdiskursen ser ut til å henge sammen med mandatet i barnehagen, med tanke på at det blant annet også er å se i barnehagens rammeplan som pålegger barnehagen å fremme mangfold og likestilling (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 7) Særlig når styrerne snakker om kjønns mangfold som en rettighet, blir de politiske føringene trukket inn. Styrerne forteller at deres rolle i likestillingsarbeidet er knyttet til å sikre at barnehagepersonalet har det fokuset de skal for å kunne følge føringene som kommer fra øvrig hold. Det blir blant annet nevnt medvirkning, som er sentralt i dagens rammeplan, når det er snakk om likestilling. På bakgrunn av dette kommer det fram at de politiske føringene i barnehagen står sterkt og de er opptatte av å følge det de blir pålagt. Rettighetsdiskursen innebærer dermed til dels å forvalte de rettighetene som kommer fram i politiske føringer, og de prøver å være lojale til å utføre det oppdraget.

Rettighetsdiskursen kommer også til syne når det er snakk om vennskap i barnehagen. Her blir det trukket fram betydningen av å kunne lære å være en god venn fra alle barn uavhengig av kjønn. Denne tenkemåten vil kunne bidra til å utfordre tanken om at gutter og jenter er to motpoler. Å reflektere over vennskap i forbindelse med kjønn på denne måten, kan altså være med på å føre til en større åpenhet for likhet og ulikhet innenfor de kjønnskategoriene som finnes i barnehagen, og i samfunnet ellers. Denne refleksjonen rundt at vennskap kan læres like godt uansett hvilket kjønn lekpartneren er, kan også være med på å fremme en inkluderende pedagogisk praksis, fordi tanken går bort fra at barna har kjønnsdefinerte interesser og må danne vennskap deretter (Hogsnes, 2010).

Slik jeg tolker rettighetsdiskursen, kan det tyde på at pedagogene ikke ser på kjønne egenskaper som noe fastsatt, på bakgrunn av at det blir poengtert at kjønns mangfold er noe

som verdsettes høyt i barnehagene. I tillegg blir medvirkning trukket fram, som kan være med på å bidra til at barna får mulighet til å velge handlinger som ikke kun er kjønnsstereotypiske. På bakgrunn av dette kan det se ut som at kjønn blir sett på som performativt og at de kjønnede egenskapene ikke er sannheter som kommer fra naturens side. Dersom barnehagene åpner opp for dette kjønns mangfoldet, kan denne diskursen prege hvordan de gjentakende handlingene og praksisene, som performativitet innebærer, utspiller seg. En slik diskurs kan altså være med på å utfordre tanken om at gutter og jenter er to motpoler, og at det kun finnes to forskjellige måter å gjøre kjønn på. Kjønnets performative karakter vil altså bli en effekt av denne rettighetsdiskursen (Butler, 1993; Butler, Holm-Hansen & Svendsen, 2020; Emilsen, 2015). På den andre siden kan det se ut som at rettighetsdiskursen er preget av en form for regulering av kjønn, i og med at den blir nært knyttet til barnehagens mandat. Det kommer til syne en reguleringsmakt som er med på å forme barna og barnehagepersonalets holdninger i barnehagen. Reguleringen av kjønn som kommer fra barnehageloven og rammeplanen er imidlertid preget av å fremme mangfold i kjønn, slik rettighetsdiskursen og er opptatt av (Barnehageloven, 2006, § 1; Butler, 2004; Kunnskapsdepartementet, 2017).

6.2 DEN BIOLOGISKE DISKURSEN: EN SPLITTET FORSTÅELSE AV KJØNN?

Når pedagogene snakker om kjønn, kommer det til syne at den biologiske diskursen råder hos flertallet. I empirien viser jeg hvordan pedagogene i barnehagen tilegner barna egenskaper som ikke nødvendigvis eksisterer, som forklares med at tradisjonelle tanker henger igjen. Her kom det blant annet fram et eksempel som omhandlet fargene rosa og blå, som barn ofte blir tildelt fra tidlig alder. I barnehagepedagogikken er de utviklingspsykologiske perspektivene som bygger på blant annet Piaget, særdeles dominerende. De utviklingspsykologiske perspektivene henger nært sammen med biologien og dette kommer fram som betydningsfullt hos pedagogene (Nordtømme, 2010; Østerås, 2011). På bakgrunn av at dette har stått så sterkt i den norske barnehagetradisjonen, kan det virke som om det er utfordrende å løsrive seg fra det. Når pedagogenes tanker er preget av å se på de sosiale og de biologiske aspektene ved kjønn som noe dualistisk og ikke som vevd inn i hverandre, kan det føre til en generalisering. Dette kommer fram når det argumenteres for at en rett og slett er et kjønn fra fødselen av som er uavhengig av miljø og at vi ikke kommer utenom de biologiske forskjellene. Makten fra den biologiske forskningen ser derfor ut til å ha en stor rolle i barnehagen, noe som er med på

å danne grunnlaget for konstruksjonen av kjønn. Det kan altså se ut som at pedagogene har en splittet forståelse av kjønn, siden de skiller sosiale og biologiske egenskaper hos kjønn. På bakgrunn av dette kommer det fram forståelser som ser ut til å være preget av at gutter og jenter har forskjellige interesser som ligger til grunn (Butler, 1999; Butler, 2004; Butler, Holm-Hansen & Svendsen, 2020; Bø, 2014).

Flere av pedagogene poengterer at det skjer mye ubevisst i sin i sin egen praksis, og det ser ut som at det ubevisste grunner i den biologiske diskursen. Forventningene som ligger ubevisst hos pedagogene ser altså ut til å henge sammen med deres forståelser av kjønn, som ser ut til å være en splittet forståelse. Empirien i denne studien peker mot betydningen av å åpne opp for refleksjon rundt egen praksis, men det kommer fram at det er utfordrende å avlære og tilegne seg nye perspektiver. I tidligere forskning som jeg har presentert, kommer disse ubevisste forventningene fram som meningsbærende (Karlsson, 2009; Olesen, Aggerholm & Kofoed, 2008). På bakgrunn av dette kan det se ut som at den biologiske diskursen er krevende å utfordre, fordi det er en langsom prosess å få til endring. Slik jeg forstår det, er det fortsatt behov for å åpne enda mer opp for refleksjoner rundt egen praksis for å bli mer klar over det som skjer ubevisst. I og med at pedagogene uttrykker utfordringer knyttet til å tilegne seg nye perspektiver, kan den biologiske diskursen, som er preget av å se på jenter og gutter som motsetninger, opprettholdes og videreføres til fordel for rettighetsdiskursen som på sin side vil åpne opp for kjønns mangfold i større grad.

Ved å tilegne barna kjønnede egenskaper, kan det være fare for å forstå barna kun ut fra egenskapene pedagogene mener de bør ha. Dette kan skape en utfordring når det kommer til å lære barnet å kjenne, og vil bidra til å låse dem fast i ekskluderende kjønns kategorier som makten fra den biologiske diskursen produserer og bygger opp. Barnehagepersonalets syn på kjønn vil på denne måten være med på å skape de rammene som råder i barnehagehverdagen og danne grunnlaget for hvordan barna gjør kjønn på. Kjønnets performative karakter vil derfor bli preget av dette, ved at normene i barnehagen er såpass sterkt knyttet til den biologiske diskursen (Midttun, 2008; Mortensen et al., 2008; Aasebø & Melhuus, 2006). Barnas handlingsrom vil derfor kunne ende opp med å bli begrenset. Det kan på bakgrunn av dette virke som om barnehagepedagogikkens biologiske diskurs sitter godt i veggene, og at det derfor er utfordrende for pedagogene å gi plass til rettighetsdiskursen fordi de er så motstridende. Når jeg nå hevder at den biologiske diskursen fremdeles er dominerende i

barnehagepraksisen er det også mye fra rettighetsdiskursen som tyder på at den utfordres, siden pedagogene uttrykker et ønske om å endre forståelsen av kjønn som noe binært.

6.3 HVORDAN KOMMER MOTDISKURSENE TIL UTTRYKK I BARNEHAGEN?

Jeg vil videre se på hvordan de dominerende diskursene kommer til syne i barnehagen og drøfte hvordan de kan yte motstand til hverandre. I og med at de dominerende diskursene kan ses på som motdiskurser, kan barnehagepersonalet oppleve utfordringer ved at de kjemper om plassen i barnehagens hverdagsliv. Kjønnets performative karakter og graden av kjønnsregulering vil være preget av hvilken motdiskurs som er dominerende i hver enkelt situasjon (Midttun, 2008).

6.3.1 Språket og materialitetenes dominans

Språket har vært sentralt i funnene og det har kommet til syne at dette får en dominerende rolle sammen med materiellet i barnehagen i forbindelse med kjønnsforståelser. Det ble presentert i empirien at ordene gutteting, jenteting, tradisjonelt og typisk var gjengående. Tradisjonelt ble blant annet brukt når det var snakk om å tilby barnehagebarna materiell med utgangspunkt i kjønn. Pedagogene reflekterer rundt at handlinger og språket de bruker i møte med barn er betydningsfullt for deres opplevelser av kjønn, og det kan derfor tyde på at de er bevisste over makten som ligger hos dem. Dette åpner opp for en bevisstgjøring rundt hvordan kjønn blir produsert som en effekt av deres språkbruk og handlinger. Når det kommer fram i intervjuene at barnehagepersonalet fyller ordene jente og gutt med de handlingene de ber barna gjøre ved hjelp av språkbruken, kommer den diskursive tilnæringsmåten til kjønn til syne. Kjønn ser altså ut til å bli produsert som en effekt ved at barnehagepersonalet snakker om det på forskjellige måter ettersom hvilket kjønn det er snakk om. På den andre siden tyder funnene på at deres kjønnsforståelser bærer preg av at det ligger flere forutinntatte holdninger til grunn. Dette ses blant annet når pedagogene selv omtaler noe som «typisk gutt» eller «jenteting». Når pedagogene selv omtaler materiellet i barnehagen som om de har kjønnsdefinerte egenskaper, kan de ubevisst bidra til å snevre inn valgmulighetene for barna og videreføre kjønnsstereotyper (Mortensen et al., 2008).

Når pedagogene understreker at det er viktig i deres arbeid å veilede barna inn i en likestillingsrolle, vil rettighetsdiskursen komme til uttrykk. Pedagogene ønsker ikke å frata

barna muligheten til å velge det som går utover hva de anser som tradisjonelt, og på bakgrunn av dette kan rettighetsdiskursen i forbindelse med materiellet påvirke kjønns performative karakter. Konstruksjonen av kjønn kan derfor se ut til å oppstå med utgangspunkt i barnas egne vilkår i større grad, noe som kan føre til at den kulturelle historien blir utfordret. Det kan derfor bli gitt mer rom for å gjøre kjønn på flere måter. Det samme gjelder å ikke merke materiellet i barnehagen gjennom språket som jenteting eller gutteting. Dette kan bidra til å motvirke diskursene som har fungert som en innramming for hvordan kjønn blir forstått. Rettighetsdiskursen vil her åpne opp for mangfold i kjønnene og gi barna mulighet til å utøve kjønn mer basert på egne premisser, i motsetning til det å sette barna i bås på bakgrunn av kjønnete egenskaper som den biologiske diskursen opprettholder. På denne måten kan hva som blir ansett som normalitet romme mer (Emilsen, 2015; Hogsnes, 2010; Salih, 2002).

Rettighetsdiskursen kommer også til uttrykk når pedagogene poengterer at det er et bevisst fokus på at barna selv ikke skal omtale noe som jenteting og gutteting. Dersom det blir fanget opp at barna omtaler noe som gutteting eller jenteting, forsøker barnehagepersonalet å reflektere sammen med dem. Dette er en praksis som kan bidra til å løfte fram det tatt for gitt, og ved å ta med barna inn i refleksjonen gis de mulighet til å selv definere disse situasjonene og skape egne konstruksjoner rundt kjønnsidentitet. Igjen vil konstruksjonen av kjønn kunne være mer preget av barnas egne betingelser ved at de selv får mulighet til å utfordre de kulturelle rammene. Å gi rom til rettighetsdiskursen i barnehagehverdagen kan altså bidra til å yte motstand til den biologiske diskursen som ser ut til å innebære et stereotypisk syn på kjønn, ved å inkludere barna i arbeidet. I tidligere forskning jeg har presentert har dette blitt understreket som en ressurs i likestillingsarbeidet (Askland & Rossholt, 2009; Emilsen, 2015; Nielsen, 2006; Rossholt, 2003; Salih, 2002; Østerås, 2011).

På den andre siden vil den biologiske diskursen også komme til uttrykk gjennom materiellet i barnehagen, noe som kan yte motstand til rettighetsdiskursen. Til tross for at pedagogene understreker at de ikke ønsker å merke materiellet med kjønnsdefinerte egenskaper eller å frata barna muligheten til å velge mangfoldig, vil den biologiske motdiskursen yte motstand mot å løfte fram en praksis som er preget av rettighetsdiskursen. Det kommer fram i intervjuene at det fort kan skje at barna blir definert ut fra kategoriene jente og gutt, og slik jeg har tolket det stammer mye av dette fra måten pedagogene henvender seg til barna på. Når dette skjer, kan de stå i fare for å skape snevre kategorier rundt det å være gutt eller jente, og

kjønnets performative karakter vil igjen bli preget av den biologiske diskursen.

Konstruksjonen av kjønn oppstår gjennom måten det blir snakket om på, og dersom barnehagepersonalet henvender seg på forskjellige måter til jenter og gutter på bakgrunn av at den biologiske diskursen dominerer, kan rettighetsdiskursen stå i fare for å bli overkjørt. Dette kommer blant annet til syne når intervjupersonene forteller om opplevelser med å møte gutter med en tøffere holdning sammenlignet med jenter (Butler, 1999; Midttun, 2008; Østerås, 2011).

Den biologiske diskursen ser også ut til å råde i flere barnefortellinger. Å formidle barnefortellinger vil også skje gjennom samhandling og språk, noe som kan være med på å bidra til at kjønnets performative karakter oppstår med utgangspunkt i den biologiske diskursen. Ved at den biologiske diskursen ser ut til å ha en dominerende makt både i barnehagepersonalets kjønnsforståelser og på det kommersielle markedet, kan det føre til at mangfoldigheten blir utelukket. Kjønn ser altså ut til å spille en rolle på flere arenaer for barn og barnekulturen kan stå i fare for å bli gjennomsyret av påvirkninger utenfra. Derfor kan det være avgjørende for pedagogene å være bevisst over hvilken definisjonsmakt den biologiske diskursen kan ha på flere arenaer, og åpne opp for en barnekultur hvor rettighetsdiskursen kommer mer til syne. Det har imidlertid blitt argumentert for å tilby barna ny litteratur som fremmer mangfold i det ene intervjuet, samtidig som det har kommet fram som betydningsfullt i tidligere forskning (Butler, 1999; Jæger, Hopperstad & Torgersen, 2019; Olesen, Aggerholm & Kofoed, 2008; Aasebø, 2001; Aasebø & Melhuus, 2006).

På bakgrunn av at den biologiske diskursen ser ut til å ta såpass mye plass i forbindelse med å gi språket og materialitetene dominans i kjønnslikestillingsarbeidet, kan pedagogene stå i fare for at muligheten til endring svekkes fordi det velges kollektivt, slik Butler beskriver språkets makt. Språkets produsering av normer kan derfor virke ved å føre til en minimering av muligheten for mangfold i kjønnene (Butler, 1999; Midttun, 2008). De dominerende diskursene som har blitt identifisert i empirien blir forstått som motdiskurser når de kommer til uttrykk gjennom språket og materiellet i barnehagen. På den ene siden kommer rettighetsdiskursen til uttrykk ved at pedagogene forteller at de har et bevisst fokus på å ikke gi materiellet i barnehagen kjønnsdefinerte egenskaper. På den andre siden kommer den biologiske diskursen til uttrykk ved at det ser ut til å finnes en diskurs til jenter og en diskurs

til gutter. Den biologiske diskursen kommer også til uttrykk når noen av pedagogene selv omtaler noe som jenteting eller gutteting.

6.3.2 Organisering: Kjønnede egenskaper?

Pedagogene forteller at det vil være naturlig at jenter og gutter velger ulike aktiviteter, og derfor vil grupper dannes deretter. Ved at pedagogene ser ut til å mene at jenter og gutter har forskjellige interesser knyttet til kjønn, kan det se ut som at materialitetene i barnehagen bidrar til å strukturere rutinene. Disse forskjellene som pedagogene hevder er til stede, kan føre til at den biologiske diskursen blir gitt større makt til fordel for rettighetsdiskursen (Larsen & Melhuus, 2016). Her kommer altså den biologiske diskursen klart til syne og kjønnets performative karakter ser ut til å opprettholde den dominerende tanken om det binære rundt jenter og gutter. Språket og materialitetenes dominans vil også være relevant her, i og med at personalets meninger om hva jenter liker i motsetning til gutter kan bidra til å tilegne lekemateriellet kjønnede egenskaper. Eksemplene på at gutter liker superhelter imens jenter liker dukker kan være med på å bidra til måten barna gjør kjønn, fordi det er det som blir presentert som normalt i barnehagehverdagen. Gruppeinndelinger etter kjønn er også et funn fra tidligere forskning jeg har presentert, og i likhet med denne studien bærer de preg av at barnehagepersonalets makt har betydning for hvordan gruppene dannes (Butler, 1999; Butler, 2004; James, Jenks & Prout, 1998; Karlsson, 2009; Olesen, Aggerholm & Kofoed, 2008).

På den andre siden kommer det til syne en bevissthet rundt kjønnets betydning i organiseringen av barnehagehverdagen. Det forklares av intervjupersonene at de tror det er noe som ligger i oss, som fører til at jenter og gutter blir sett på som motpoler. Når det stilles spørsmål rundt gruppeinndeling, bruker en av pedagogene ordet «uheldigvis» når det blir forklart at grupper deles inn etter kjønn. Det tyder på at det er en form for bevissthet rundt dette valget, men at det blir trosset til fordel for å videreføre den tradisjonelle praksisen. Dersom det blir åpnet opp for en bevisstgjøring rundt hvordan kjønn kan påvirke organiseringen av barnehagehverdagen, kan den biologiske diskursen som vektlegger at det ligger kjønnsdefinerte forskjeller til grunn, utfordres. Rettighetsdiskursen kan derfor yte motstand ved hjelp av å åpne opp for nye måter å tenke på. Organisering av barnehagehverdagen ser altså ut til å henge nært sammen med språk og materialitetenes

dominans, på bakgrunn av at det også her kommer fram forståelser av kjønn som noe binært som vil føre til at barna danner grupper på bakgrunn av kjønn.

6.3.3 Foreldresamarbeidet

Foreldresamarbeidets betydning kommer tydelig fram i empirien, og er noe som har blitt poengtert av alle intervjupersoner. Pedagogene ser altså ut til å vektlegge både sine egne og foreldrenes holdninger rundt kjønnslikestilling for barnehagebarna. Både rettighetsdiskursen og den biologiske diskursen kommer til syne, og de vil også her kjempe om plassen og yte motstand til hverandre.

Pedagogene forteller at det er viktig å fortelle foreldrene hva som arbeides med i barnehagen, og en åpen dialog blir vektlagt. Dette begrunnes med at det som skjer i barnehagen kun er en brøkdel av barnas liv og derfor har foreldrene størst påvirkningskraft. Ved at personalet tar en aktiv rolle og er åpne for å veilede barnas foreldre, kan rettighetsdiskursen komme til syne. Forventningene som ligger hos foreldrene, kan sammen med barnehagepersonalets åpne opp for å gi barn muligheter til å gjøre kjønn på flere måter. Foreldrene og barnehagepersonalets forventninger kan sammen være med på å bidra til en form for styring knyttet til hvordan barna opplever kjønn, og derfor kan det se ut som om de diskursive praksisene hos de voksne har en makt i forbindelse med konstruksjonen av barnas opplevelser og handlinger. På bakgrunn av dette vil tilliten foreldrene har til de som jobber i barnehagen være av betydning, for å kunne åpne opp for at rettighetsdiskursen skal komme til uttrykk (Emilsen, Friis & Hornslien, 2015; Østerås, 2011).

På den andre siden har det kommet til syne eksempler på utfordrende situasjoner i foreldresamarbeidet knyttet til kjønn. Eksemplene som har gått igjen er særlig gutter som kler seg i det som blir kalt for jenteting. Den biologiske diskursen vil derfor komme til uttrykk, ved at kjønnets performative karakter ser ut til å holde fast ved den binære tanken. Pedagogene forteller at deres rolle her er å berolige og reflektere sammen over situasjonen foreldrene opplever som utfordrende, og på denne måten kan rettighetsdiskursen gis mer plass og yte motstand til den biologiske diskursen. Barnehagepersonalet må forholde seg til foreldrenes holdninger til kjønn og likestilling. Den kollektive meningen som produserer og opprettholder kjønn som to motsetninger kan bli utfordret på bakgrunn av at pedagogene uttrykker et ønske om at det skal skje en endring i forståelsene av kjønn. Påvirkningskraften

hos barnehagepersonalet som fagpersoner kan derfor spille en rolle dersom det er foreldre som ser ut til å vektlegge den biologiske diskursen i stor grad. Det kommer fram i intervjuene at voksnes holdninger kan bli overført til barna, og på bakgrunn av dette kan kjønn bli til en handling gjennom at foreldrene, og barnehagepersonalet for den saks skyld, viderefører det som allerede er sosialt etablert i samfunnet. Det samme gjelder makten fra det kommersielle markedet, som kan bidra til å styre foreldrene inn i kategorier hvor det anses som normalt å dele opp verden i rosa og blå (Butler, 2004; Butler, Holm-Hansen & Svendsen, 2020; Emilsen, 2015; Emilsen, Friis & Hornslien, 2015).

På bakgrunn av at pedagogene har uttrykt at det finnes holdninger i forbindelse med gutter og gråting, kan den biologiske diskursen komme til syne. I og med at pedagogene kan se tendenser til holdninger som bærer preg av at det ikke er like stor åpenhet rundt å vise følelser hos gutter i forhold til jenter, kan det se ut som at de historiske produserte rammene fortsatt er tilstedeværende. Den kjønnsdefinerte egenskapen sårbarhet ser altså ut til å utfordre rettighetsdiskursen som vektlegger å gjøre kjønn på flere måter. Til tross for at pedagogene ser tendenser til dette, kommer det fram i empirien at dette har endret seg i løpet av årene, og det blir poengtert at de selv mener gutter har samme følelser som jenter. Det kan på bakgrunn av dette se ut som om holdningen har beveget seg mer fra den biologiske diskursen og blitt reproduisert gjennom rettighetsdiskursens motstand (Butler, 2004; Butler, Holm-Hansen & Svendsen, 2020; Midttun, 2008).

7. AVSLUTNING

I det følgende oppsummerer jeg kort det mest sentrale som har kommet fram i studien. Jeg vil deretter trekke konklusjoner ut fra problemstillingen og studiens funn. Avslutningsvis vil jeg skissere muligheter for videre forskning innenfor temaet, før jeg kommer med noen avsluttende bemerkninger. Problemstillingen og forskningsspørsmålene er som nevnt: *Hvilke tanker og erfaringer har barnehagelærere i arbeidet med kjønnslikestilling blant barna, i barnehagehverdagen?*

1. *På hvilken måte kommer arbeidet med kjønnslikestilling til uttrykk i barnehagens hverdag?*
2. *Hva slags tanker har pedagoger om egen praksis i forbindelse med å møte barn som mennesker uavhengig av kjønn?*
3. *Hvordan kommuniserer pedagoger med barna, i forbindelse med kjønn?*

7.1 OPPSUMMERING

Likestilling er en sentral verdi i Norge, som ofte blir omtalt som et foregangsland for nettopp dette (Emilsen, 2015; Kunnskapsdepartementet, 2012). Gjennom semistrukturerte intervju har hensikten med denne studien vært å få en utvidet forståelse for hvordan kjønnslikestillingsarbeid kommer til uttrykk i barnehagehverdagen, samtidig som det har vært fokus på å få fram pedagogenes tanker rundt tematikken kjønn og likestilling. På bakgrunn av dette har det kommet til syne hvilke diskurser som dominerer på barnehagefeltet. For å belyse problemstillingen fra flere sider, har den blitt konkretisert gjennom tre forskningsspørsmål som intervjuguiden ble inspirert av. Intervjuene har bidratt til mye informasjon, hvor det har vært rom for andre innfallsvinkler fra intervjupersonenes side.

Det kommer fram ulike perspektiver når det er snakk om kjønnslikestilling i barnehagen. Det kom fram i empirien at diskursene som er identifisert virker å være motstridende. Dette har igjen blitt sett på i lys av det teoretiske rammeverket, hvor diskursene har blitt belyst fra flere sider. Drøftingsdelen ble delt opp i tre deler, hvor de første to delene tok for seg motdiskursene. Avslutningsvis i drøftingen har motdiskursene blitt drøftet opp mot hverandre i forbindelse med hvordan de kommer til uttrykk på forskjellige måter. Hvordan språket

konstruerer barnehagehverdagen med utgangspunkt i kjønn, har vært gjengående i empirien. Rettighetsdiskursen og den biologiske diskursen bærer fram praksiser som yter motstand til hverandre, og dette har altså vært hovedfunnet som er meningsbærende i denne studien. Disse kommer til uttrykk i barnehagehverdagen, både bevisst og ubevisst, gjennom språklige konstruksjoner og forutinntatte holdninger, og kjemper om plassen i barnehagen. Rettighetsdiskursen bærer altså fram en praksis som er preget av å se kjønns mangfold som barn rettighet, mens den biologiske diskursen på sin side ser ut til å holde fast ved tanken om at jenter og gutter har grunnleggende forskjeller.

7.2 KONKLUSJON

På bakgrunn av problemstillingen og forskningsspørsmålene, og det som har kommet fram i empirien, blir det konkludert med følgende:

Til tross for at likestilling blant barnehagebarn ble satt på dagsorden for flere år siden, kan funnene fra denne studien tyde på at det fortsatt er et stykke å gå i forbindelse med kjønnslikestillingsarbeid i barnehagen. Det har kommet fram innledningsvis at det er mangel på kompetanse i forbindelse med likestillingsarbeid i norske barnehager (Kunnskapsdepartementet, 2012). På bakgrunn av dette kan det se ut som at arbeidet med likestilling i barnehagens hverdag er mangelfull, og barnehagene ser ut til å jobbe med likestilling på et rettighetsnivå. Det vil si at mangfoldighet i kjønnene kommer til uttrykk gjennom et ønske pedagogene har, fordi de mener at barna har rett til valgfrihet i forbindelse med kjønn. Utfordringen som finnes her, er at det i flere tilfeller ser ut til at det stopper der, nemlig ved at det kun er et ønske som ikke blir oppfylt.

Det kan dermed se ut som at pedagogene synes det er krevende å implementere nyere kjønnsforståelser i deres praksis, fordi de tradisjonelle utviklingspsykologiske forståelsesrammene sitter så dypt i barnehagearbeidet. Dette kommer fram når pedagogene uttrykker at gutter og jenter er forskjellige, og at dette danner grunnlaget for hvordan de skal bli møtt. Når man forstår barn på denne måten, kan det være utfordrende å oppfylle det ønsket pedagogene uttrykker om å gi barna mer handlingsrom knyttet til å gjøre kjønn. Den biologiske diskursen ser på bakgrunn av dette ut til å hele tiden utfordre rettighetsdiskursen, og pedagogene virker derfor å være i tvil om hvordan de skal yte motstand og gi plass til

kjønns mangfold. Dette kan være på grunn av at det ikke er nok refleksjon rundt hvordan likestilling kan arbeides med i barnehagen. Dette kommer tydelig fram når pedagogene selv uttrykker kjønnsforståelser som er preget av den biologiske diskursen. Både de forutinntatte holdningene om at jenter og gutter har grunnleggende forskjeller, og den ubevisste makten som ligger i språket, er med på å opprettholde to snevre kjønns kategorier for barnehagebarna. Likevel blir det argumentert for at det har skjedd endring i forbindelse med kjønnsforståelser og det å møte barn uavhengig av kjønn. Dette kan tyde på at arbeidet er på vei i riktig retning, og at det har skjedd en form for endring i barnehagens pedagogiske praksis. Det er altså mye som tyder på at pedagogene ønsker å drive en pedagogisk praksis som bærer fram likestilling, og på bakgrunn av dette er noe form for refleksjon rundt der. Når det er sagt, vil den lave bevisstheten kunne føre til at det ikke blir systematisk arbeidet med å gi plass til rettighetsdiskursen, og dette vil ha en innvirkning på barnehagens likestillingsarbeid. Endring i likestillingsarbeidet ser altså ut til å være en langsom prosess, hvor det er krevende å løsrive seg fra det pedagogene tar for gitt.

Slik jeg forstår det, er likestilling noe som må arbeides med kontinuerlig, og ubevisste praksiser må avdekkes. Det vil bety at likestilling kan komme mer til syne i barnehagehverdagen. Fordi Norge blir sett på som et land med høy grad av likestilling, kan det være en fare for å tro at vi er ferdig med det. Disse funnene tyder imidlertid på at vi er langt ifra ferdige, fordi de tradisjonelle tenkemåtene lever i beste velgående og dominerer livene til barna. Dersom personalet åpner opp for enda mer refleksjon rundt egen praksis og holdninger i forbindelse med kjønn, kan det bidra til å utvikle en pedagogisk praksis i barnehagene som fremmer like muligheter for alle barn uavhengig av kjønn (Hogsnes, 2010). Dette kan igjen bidra til å bryte opp diskursene som er preget av å se på kjønn som to ekskluderende motsetninger. Ved at personalet i barnehagen er klar over makten som finnes i relasjonen med barn, vil det åpne opp for en refleksjon over hvordan kategoriseringen av gutter og jenter blant barnehagebarna oppstår (Askland & Rossholt, 2009). Å identifisere disse diskursene vil dermed være et bidrag til å synliggjøre denne tenkningen. Intervjupersonene i mitt utvalg har fortalt at de ser på de yngre pedagogene som kommer inn i barnehagen som betydningsfullt i dette arbeidet, fordi deres praksis blir utfordret av nye tankemønstre. Slik jeg tolker det mener intervjupersonene at dette kan være med på å åpne opp for refleksjon som er nødvendig for å avdekke ubevisste holdninger eller praksiser i

barnehagen. Det ligger altså en vilje til grunn hos intervjupersonene i forbindelse med å implementere en slik praksis i barnehagen, og de tar dette seriøst.

7.3 VIDERE FORSKNING PÅ FELTET

I og med at denne studien har et svært lite utvalg og en begrenset tidsramme, vil ikke funnene kunne være representative for hele barnehagefeltet. Sett bort i fra dette, kan studien bidra til få i gang refleksjoner hos barnehagepersonalet. Det vil derfor være interessant å studere samme tematikk med et større utvalg, for å se om funnene vil tilsvare eller ikke. På denne måten kunne vi sett om funnene fra denne studien har overførbarhet utover utvalget som har vært her.

Studien ser på pedagogers tanker og erfaringer i forbindelse med kjønnslikestillingsarbeid blant barnegruppa, og det kommer til syne to motdiskurser, rettighetsdiskursen og den biologiske diskursen, som kan gjøre det utfordrende å gjennomføre likestillingsarbeid i barnehagehverdagen. I tillegg kommer det fram at de forutinntatte holdningene som er å se hos voksne i nær relasjon med barna, ser ut til å spille en stor rolle. Her vil det kunne være interessant å se videre på hvordan disse holdningene kan utfordres enda mer, og undersøke hvordan bevisstheten både hos barnehagepersonalet og foreldrene kan økes. I tillegg vil det være interessant å se nærmere på materialitetenes rolle i kjønnskonstruksjon i barnehagen. På bakgrunn av dette kan det ses nærmere på hvordan ønsket om å utfordrende tradisjonelle tanker kan bli oppfylt.

En annen innfallsvinkel kunne vært å intervju barna selv, og eventuelt få fram barnas egne kjønnsforståelser. Denne innfallsvinkelen kunne gitt innsikt i hvordan barna selv opplever seg selv som kjønnete aktører i barnehagen, og om det eventuelt er en bevissthet rundt rammene som settes for dem.

7.4 AVSLUTTENDE BEMERKNINGER

Som jeg nevnte innledningsvis i kapittel 6, har noen av funnene i studiene vært overraskende. I og med at jeg selv ikke har noen førforståelse som omhandler å bevisst jobbe med likestilling i barnehagen, visste jeg ikke hva som ventet. Jeg var rett og slett bare nysgjerrig på

hva som kunne komme fram, men jeg hadde ikke sett for meg at de dominerende diskursene ville være så motstridende. Allerede fra starten av prosessen visste jeg at jeg kom til å interessere meg for språkets betydning i likestillingsarbeidet. I løpet av prosessen oppnådde jeg en utvidet forståelse og så at det rommet mye mer enn kun språket. Materialitetenes dominans og holdninger som ser ut til å være utfordrende å frigjøre seg fra, har altså overrasket meg. Det er verdt å nevne at det teoretiske rammeverket jeg valgte vil ha noen implikasjoner, i og med at jeg tar utgangspunkt i kjønn ut fra Butler i motsetning til andre teoretikere som kanskje har andre forståelser. Sett bort fra dette, vil jeg hevde at rettighetsdiskursen som ser ut til å bli mer fremtredende i dagens barnehagepraksis vil være et ideal for å kunne gi alle barn en større grad av valgfrihet rundt kjønnsroller. Det er imidlertid så mange flere arenaer barn oppholder seg på, og på bakgrunn av dette vil det være krevende for barnehagen som samfunnsinstitusjon å stå for hele prosessen med å bryte opp tradisjonelle kjønnsdiskurser alene.

8. LITTERATURLISTE

Alvesson, M. & Sköldberg, K. (2017). *Tolkning och reflektion: Vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod* (3. utgave). Lund: Studentlitteratur

Askland, L. & Rossholt, N. (2009). *Kjønnsdiskurser i barnehagen: mening, makt, medvirkning*. Bergen: Fagbokforlaget

Barnehageloven. (2006). Lov om barnehager (LOV-2020-06-19-91). Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-06-17-64/>

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet. (2011). *Likestilling 2014: Regjeringens handlingsplan for likestilling mellom kjønnene*. Hentet fra https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/bld/likestilling/likestilling_2014.pdf

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet. (2015). *Likestilling i praksis: Like muligheter for kvinner og menn* (Meld. St. 7 (2015-2016)). Hentet fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/cd129c6dfff54129b42a1b82071913f0/no/pdfs/stm201520160007000dddpdfs.pdf>

Bredsdorff, N. (2002). *Diskurs og konstruktion: En samfundsvidenskapelig kritik af diskursanalyser og socialkonstruktivismen*. København: Forlaget Sociologi

Brottveit, G. (2018). Den kvalitative forskningsprosessen og kvalitative forskningsmetoder. I Brottveit, G. (Red.), *Vitenskapsteori og kvalitative forskningsmetoder: Om å arbeide forskningsrelatert* (s. 84-106). Oslo: Gyldendal Akademisk

Brottveit, G. (2018). Analyse av kvalitative materialer i et vitenskapsteoretisk perspektiv. I G. Brottveit (Red.), *Vitenskapsteori og kvalitative forskningsmetoder: Om å arbeide forskningsrelatert* (s. 129-153). Oslo: Gyldendal Akademisk

Burr, V. (2015). *Social Constructionism* (3. utgave). London: Routledge

Butler, J. (1993). *Bodies That Matter: On the discursive limits of "sex"*. New York: Routledge

- Butler, J. (1999). *Gender Trouble: Feminism and the subversion of identity* (2. utgave). New York: Routledge
- Butler, J. (2004). *Undoing Gender*. New York: Routledge
- Butler, J., Holm-Hansen, L. & Svendsen, S. (2020). *Kjønn, performativitet og sårbarhet* (1. utgave. ed., Vol. 77, Cappelens upopulære skrifter). Oslo: Cappelen Damm Akademisk
- Bø, I. (2014). *Kjønnsblind, kjønnsnøytral eller kjønnsbevisst: pedagoger møter kolleger, barn og foreldre*. Oslo: Universitetsforlaget
- Dalland, O. (2017). *Metode og oppgaveskriving* (6. utgave). Oslo: Gyldendal Akademisk
- Edström, C. (2014). Pedagogues' constructions of gender equality in selected Swedish preschools: A qualitative study. *Education Enquiry*, 5(4), Education enquiry, 2014-01-01, Vol.5 (4). DOI: <https://doi.org/10.3402/edui.v5.24618>
- Emilsen, K. (2015). Bakgrunn for boken. I K. Emilsen (Red.), *Likestilling og likeverd i barnehagen* (s. 11-13). Bergen: Fagbokforlaget
- Emilsen, K. (2015). Likestilling og likeverd i Norge. I K. Emilsen (Red.), *Likestilling og likeverd i barnehagen* (s. 21-37). Bergen: Fagbokforlaget
- Emilsen, K. (2015). Rosa eller blå? En kjønnnet kommersialisering av barndommen. I K. Emilsen (Red.), *Likestilling og likeverd i barnehagen* (s. 111-123). Bergen: Fagbokforlaget
- Emilsen, K. (2015). Barnehagen som arena for likestilling og likeverd. I K. Emilsen (Red.), *Likestilling og likeverd i barnehagen* (s. 125-136). Bergen: Fagbokforlaget
- Emilsen K., Friis, P. & Hornslien, Ø. (2015). Barnehagen – en kjønnnet arena. I K. Emilsen (Red.), *Likestilling og likeverd i barnehagen* (s. 141-165). Bergen: Fagbokforlaget
- Hogsnes, H. D. (2010). Læring, likestilling og likeverd. I H. D. Hogsnes (Red.), *Barnehagens læringsliv* (s. 117-141). Bergen: Fagbokforlaget
- James, A., Jenks, C. & Prout, A. (1998). *Theorizing Childhood*. Cambridge: Polity Press

- Johannesen, L., Rafoss, T. W. & Rasmussen, E. B. (2018). *Hvordan bruke teori?: Nyttige verktøy i kvalitativ analyse*. Oslo: Universitetsforlaget
- Johnsen, G. (2006). Intervjuet: En forskningssamtale i møtet mellom mennesker. I K. Fuglseth & K. Skogen (Red.), *Masteroppgaven i pedagogikk og spesialpedagogikk* (s. 118-131). Oslo: Cappelen Akademisk
- Jæger, H., Hopperstad, M. H. & Torgersen, J. K. (2019). Barnekultur: kultur for, av og med barn. I H. Jæger & J. K. Torgersen (Red.), *Barnekultur* (s. 11-26). Oslo: Cappelen Damm akademisk
- Karlsson, R. (2009). *Demokratiska värden i förskolebarns vardag*. Göteborg: Institutionen för pedagogik och didaktik, Göteborgs Universitet
- Kunnskapsdepartementet. (2012). *Framtidens barnehage* (Meld. St. 24 (2012-2013)). Hentet fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/2e8ad98938b74226bc7ff395839434be/no/pdfs/stm201220130024000dddpdfs.pdf>
- Kunnskapsdepartementet. (2017). *Rammeplan for barnehagen: Forskrift om rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver*. Hentet fra: <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/rammeplan/>
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2015). *Det kvalitative forskningsintervju* (3. utgave). Oslo: Gyldendal Akademisk
- Larsen, I. B., & Melhuus, E. C. (2016). *The presence of things: A study of the Lego brick and the medication box as participants in peoples' lives*. *Social Space Journal*, 11(1), 20
- Lloyd, M. (2007). *Judith Butler: From norms to politics* (Key contemporary thinkers). Cambridge: Polity
- Lock, A. & Strong, T. (2014). *Sosial konstruksjonisme: Teorier og tradisjoner*. Bergen: Fagbokforlaget
- Midttun, B. H. (2008). *Kvinnereisen: Møter med feminisismens tenkere*. Oslo: Humanist Forlag

Mortensen, E., Egeland, C., Gressgård, R., Holst, C., Jegerstedt, K., Rosland, S. & Sampson, K. (2008). *Kjønnteori*. Oslo: Gyldendal Akademisk

NESH, red. 2016. *Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi*. De nasjonale forskningsetiske komiteer. Oslo

Nielsen, H. B. (2006). Kjønn og identitet. I J. L. Lorentzen & W. Mühleisen (Red.), *Kjønnsforskning* (s. 153-168). Oslo: Universitetsforlaget

Nordtømme, S. (2010). Perspektiver på læring i barnehagen. I. H. Hogsnes (Red.), *Barnehagens læringsliv* (s. 15-27). Bergen: Fagbokforlaget

Olesen, J., Aggerholm, K., & Kofoed, J. (2008). *Flere end to slags børn: En rapport om køn og ligestilling i børnehaven*, rapport, Learning Lab Denmark, Danmarks Pædagogiske Universitetsskole, Aarhus Universitet.

Ringdal, K. (2018). *Enhet og mangfold: Samfunnsvitenskapelig forskning og kvantitativ metode* (4. utgave). Bergen: Fagbokforlaget.

Rossholt, N. (2003). *Barnehagen og førskolelærerutdanningen i et kjønns-, likestillings- og diskursperspektiv, et forprosjekt: kunnskapsstatus og forslag til tiltak*. Høgskolen i Oslo, Avdeling for lærerutdanning, på oppdrag fra Barne- og familiedepartementet

Salih, S. (2002). *Judith Butler*. (Routledge critical thinkers). London: Routledge

Skoglund, T. (2011). Kritiske lesninger av førskolelærerutdanningens faglige tekster om ledelse. I A. M. Otterstad & J. Rhedding-Jones (Red.), *Barnehagepedagogiske diskurser* (s. 39-52). Oslo: Universitetsforlaget

Thagaard, T. (2013). *Systematikk og innlevelse: en innføring i kvalitativ metode* (4. utgave). Bergen: Fagbokforlaget

Østerås, B. (2011). Kjønn har betydning: «Jenter kan ikke spille fotball». I A. M. Otterstad & J. Rhedding-Jones (Red.), *Barnehagepedagogiske diskurser* (s. 145-157). Oslo: Universitetsforlaget

Østrem, S. (2018) Barnehagen som velferdsordning, pedagogisk virksomhet og møtested. I Østrem, S. (Red.), *Barnehagen som samfunnsinstitusjon* (s. 11-28). Oslo: Cappelen Damm Akademisk

Aasebø, T. S. (2001). ... *Også kan du være dama til Batman: En empirisk undersøkelse av hvordan mediene tas i bruk og inngår i meningsbærende prosesser i sosial interaksjon mellom barn* (Doktoravhandling). Universitetet i Oslo: Unipub Forlag

Aasebø, T. S. & Melhuus, E. C. (2005). *Rom for barn – rom for kunnskap: kropp, kjønn, vennskap og medier som pedagogiske utfordringer*. Bergen: Fagbokforlaget

9. VEDLEGG

9.1 VEDLEGG 1: INTERVJUGUIDE

Forskningsspørsmål:

1. På hvilken måte kommer arbeidet med kjønn til uttrykk i barnehagens hverdag?
2. Hva slags tanker har pedagoger om egen praksis i forbindelse med å møte barn som mennesker uavhengig av kjønn?
3. Hvordan kommuniserer barnehagelærere med barna, i forbindelse med kjønn?

Bakgrunn:

4. Hvor lenge har du jobbet som barnehagelærer?
5. Utdanning? (førskolelærer, barnehagelærer, eventuell videreutdanning)
6. Hvorfor var det akkurat dette yrket valget ditt falt på?

Hovedspørsmål:

Tema	Spørsmål	Eventuelle oppfølgingsspørsmål
Begrepet likestilling	<ul style="list-style-type: none">- Hva legger du i begrepet likestilling?- Pleier dere å dele inn i grupper etter kjønn?	<ul style="list-style-type: none">- Hvordan kommer det fram i bhg?- Har dere fokus på dette i bhg, på hvilken måte?- Hvis ja, hvorfor?
Kommunikasjon	<ul style="list-style-type: none">- «Vi gjør kjønn, vi er ikke kjønn» Hva tenker du om dette utsagnet?- Er det noen forskjeller i måten du henvender deg til gutter og jenter på?	<ul style="list-style-type: none">- Hvis ja, kan du nevne noen eksempler? (stemmeleie, forslag til aktiviteter?)- Er det noen situasjoner du mener det er naturlig at de behandles ulikt? Evt hvorfor

Egen praksis	<ul style="list-style-type: none"> - Er det noe du særlig legger vekt på i eget arbeid rundt dette? - Hva synes du er det viktigste med likestilling i bhg, blant barn? - Hvilke kjønnsstereotyper finnes i denne bhgen? 	<ul style="list-style-type: none"> - Evt. Noe du er bevisst på at kan gjøres bedre eller som fungerer fint - Hvorfor er dette viktig? - Hvordan kan disse stereotypene arbeides med?
Avsluttende spørsmål	<ul style="list-style-type: none"> - Noe ekstra du vil tilføye? 	

9.2 VEDLEGG 2: GODKJENNING FRA NSD

NSD sin vurdering

Prosjekttittel

Masteroppgave i Barnehagekunnskap, ved UiA

Referansenummer

475266

Registrert

12.11.2020 av Eline Kirkhusmo Terjesen - eline.kirkhusmo.terjesen@uia.no

Behandlingsansvarlig institusjon

Universitetet i Agder / Fakultet for humaniora og pedagogikk / Institutt for pedagogikk

Prosjektansvarlig (vitenskapelig ansatt/veileder eller stipendiat)

Lisbeth Ljosdal Skreland, lisbeth.l.skreland@uia.no, tlf: 90875754

Type prosjekt

Studentprosjekt, masterstudium

Kontaktinformasjon, student

Eline Kirkhusmo Terjesen, elinekirkhusmo@hotmail.com, tlf: 41696821

Prosjektperiode

01.01.2021 - 14.06.2021

Status

13.11.2020 - Vurdert

Vurdering (1)

13.11.2020 - Vurdert

Det er vår vurdering at behandlingen av personopplysninger i prosjektet vil være i samsvar med personvernlovgivningen så fremt den gjennomføres i tråd med det som er dokumentert i meldeskjemaet med vedlegg den 13.11.20. Behandlingen kan starte.

DEL PROSJEKTET MED PROSJEKTANSVARLIG

Det er obligatorisk for studenter å dele meldeskjemaet med prosjektansvarlig (veileder). Det gjøres ved å trykke på "Del prosjekt" i meldeskjemaet.

MELD VESENTLIGE ENDRINGER

Dersom det skjer vesentlige endringer i behandlingen av personopplysninger, kan det være nødvendig å melde dette til NSD ved å oppdatere meldeskjemaet. Før du melder inn en endring, oppfordrer vi deg til å lese om hvilke type endringer det er nødvendig å melde:

https://nsd.no/personvernombud/meld_prosjekt/meld_endringer.html

Du må vente på svar fra NSD før endringen gjennomføres.

TYPE OPPLYSNINGER OG VARIGHET

Prosjektet vil behandle alminnelige kategorier av personopplysninger til 14.06.21. Det er fint om du oppdaterer dato i informasjonsskrivet slik at den samsvarer med denne datoen.

LOVLIG GRUNNLAG

Prosjektet vil innhente samtykke fra de registrerte til behandlingen av personopplysninger. Vår vurdering er at prosjektet legger opp til et samtykke i samsvar med kravene i art. 4 og 7, ved at det er en frivillig, spesifikk, informert og utvetydig bekreftelse som kan dokumenteres, og som den registrerte kan trekke tilbake. Lovlig grunnlag for behandlingen vil dermed være den registrertes samtykke, jf. personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav a.

TAUHETSPLIKT

Vi minner om at barnehageansatte har taushetsplikt, og det er viktig at intervjuene gjennomføres slik at det ikke samles inn opplysninger som kan identifisere enkeltbarn, deres foreldre eller avsløre taushetsbelagt informasjon. Vi anbefaler at du er spesielt oppmerksom på at ikke bare navn, men også identifiserende bakgrunnsopplysninger må utelates, som for eksempel alder, kjønn, navn på barnehage, opprinnelsesland, diagnoser og eventuelle spesielle hendelser. Vi forutsetter også at dere er forsiktig ved å bruke eksempler under intervjuene. Du og den ansatte har et felles ansvar for det ikke kommer frem taushetsbelagte opplysninger under intervjuet. Vi anbefaler derfor at du minner om taushetsplikten før intervjuet starter.

PERSONVERNPRINSIPPER

NSD vurderer at den planlagte behandlingen av personopplysninger vil følge prinsippene i personvernforordningen om:

- lovlighet, rettferdighet og åpenhet (art. 5.1 a), ved at de registrerte får tilfredsstillende informasjon om ogsamtykker til behandlingen
- formålsbegrensning (art. 5.1 b), ved at personopplysninger samles inn for spesifikke, uttrykkelig angitte og berettigede formål, og ikke behandles til nye, uforenlige formål
- dataminimering (art. 5.1 c), ved at det kun behandles opplysninger som er adekvate, relevante og nødvendige for formålet med prosjektet
- lagringsbegrensning (art. 5.1 e), ved at personopplysningene ikke lagres lengre enn nødvendig for å oppfylle formålet

DE REGISTRERTES RETTIGHETER

Så lenge de registrerte kan identifiseres i datamaterialet vil de ha følgende rettigheter: åpenhet (art. 12), informasjon (art. 13), innsyn (art. 15), retting (art. 16), sletting (art. 17), begrensning (art. 18), underretning (art. 19), dataportabilitet (art. 20).

NSD vurderer at informasjonen om behandlingen som de registrerte vil motta oppfyller lovens krav til form og innhold, jf. art. 12.1 og art. 13.

Vi minner om at hvis en registrert tar kontakt om sine rettigheter, har behandlingsansvarlig institusjon plikt til å svare innen en måned.

FØLG DIN INSTITUSJONS RETNINGSLINJER

NSD legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene i personvernforordningen om riktighet (art. 5.1 d), integritet og konfidensialitet (art. 5.1. f) og sikkerhet (art. 32).

For å forsikre dere om at kravene oppfylles, må dere følge interne retningslinjer og/eller rådføre dere med behandlingsansvarlig institusjon.

OPPFØLGING AV PROSJEKTET

NSD vil følge opp ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet.

Lykke til med prosjektet!

Tlf. Personverntjenester: 55 58 21 17 (tast 1)

9.3 VEDLEGG 3: INFORMASJONSSKRIV OG SAMTYKKEERKLÆRING

Informasjonsskriv om deltakelse i forskningsprosjektet om:

«Kjønn og likestilling i barnehagen»

Jeg ønsker å spørre deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å forstå hvordan arbeidet med kjønnsroller kommer til uttrykk i hverdagen, og eventuelt oppdage om det fortsatt finnes kjønnsmønstre fra mange år tilbake. I dette skrivet vil det bli gitt informasjon om målene for prosjektet, og hva det vil innebære å delta for deg.

Formål

Formålet er som sagt å forstå hvordan arbeidet med kjønnsroller kommer til uttrykk i barnehagehverdagen. Det vil være interessant å eventuelt få barnehagelærere/ pedagogiske ledere til å reflektere over egen praksis, hvor de kanskje oppdager noe de ikke har vært klar over tidligere. I tillegg er det aktuelt å se på hvordan likestilling finner sted, eller hva som eventuelt kan gjøres for at barna møtes som mennesker uavhengig av kjønn. Likevel skal ikke barna bli fratatt deres kjønnsidentitet. Fokuset ligger altså på hvordan begge kjønn kan få like muligheter senere i livet på bakgrunn av egne ønsker, fremfor gamle mønstre som muligens sitter igjen. Den foreløpige problemstillingen for oppgaven er:

Hva er barnehagelæreres tanker og erfaringer i arbeidet med likestilling av kjønn blant barna, i barnehagehverdagen?

Jeg har utformet fire forskningsspørsmål som forhåpentligvis kan hjelpe å belyse problemstillingen:

1. På hvilken måte kommer arbeidet med kjønn til uttrykk i barnehagens hverdag?
2. Hvordan kommuniserer barnehagelærere med barna, i forbindelse med kjønn. Er det noen forskjeller?

3. Hva slags tanker har barnehagelærere om egen praksis i forbindelse med å møte barn som mennesker uavhengig av kjønn?

Dette prosjektet er en masteroppgave i barnehagekunnskap ved UiA, som vil være på ca. 50-70 sider. I tillegg skal jeg ha en presentasjon av masteroppgaven i etterkant på et forskerforum eller likestillingsforum, i forbindelse med utdeling av masterstipend fra «Senter for likestilling». Disse vil ikke ha tilgang på eventuelle personopplysninger, som vil være slettet før den tid.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Universitetet i Agder er ansvarlig for prosjektet.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Jeg ønsker at utvalget skal bestå av barnehagelærere/ pedagogiske ledere, og utvalget blir derfor trukket på bakgrunn av dette. Jeg sender derfor ut til forskjellige barnehager i nærmiljøet, og barnehager som har tilknytning til Universitetet i Agder. Det er ønskelig å ha 4-6 barnehagelærere/ pedagogiske ledere i prosjektet.

Hva innebærer det for deg å delta?

Jeg ønsker å ha et individuelt intervju med barnehagelærer/ pedagogisk leder. Hvis du velger å delta, innebærer det at du stiller opp i et intervju, som vil ta ca. 30-45 minutter. Intervjuet vil inneholde spørsmål som handler om forskningsspørsmålene jeg allerede har nevnt. Det vil bli tatt opp lydopptak av samtalen under intervjuet, som samler inn opplysningene.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykket tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle dine personopplysninger vil da bli slettet. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Jeg kommer bare til å bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrevet. Jeg og min veileder kommer til å behandle opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket. Jeg og min veileder, Lisbeth Ljosdal Skreland, er de eneste som vil ha tilgang til opplysningene som fanges opp ved lydopptak. Ingen uvedkommende vil få tilgang til materialet. Det vil bli oppbevart i henhold til regler hos NSD.

Deltakerne vil ikke kunne gjenkjennes i publikasjonen. De vil anonymiseres ved å bli kalt f.eks. Informant 1, Informant 2, Informant 3 osv. De eneste opplysningene som kommer frem i publikasjonen vil være kjønn og stillingstittel.

Hva skjer med opplysningene dine når vi avslutter forskningsprosjektet?

Personopplysninger som kommer frem i lydopptaket vil som sagt anonymiseres i publikasjonen. Lydopptakene vil bli slettet når prosjektet avsluttes/oppgaven er godkjent, noe som etter planen er 14. juni 2021.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg, og å få utlevert en kopi av opplysningene,
- å få rettet personopplysninger om deg,
- å få slettet personopplysninger om deg, og
- å sende klage til Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Jeg behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke. På oppdrag fra Universitetet i Agder har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Hvor kan jeg finne ut mer?

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- Universitetet i Agder ved Lisbeth Ljosdal Skreland på epost (lisbeth.l.skreland@uia.no) eller på telefon: 90 87 57 54.
- Vårt personvernombud: Ina Danielsen på epost (ina.danielsen@uia.no) eller på telefon: 45 25 44 01

- Masterstudent Eline Kirkhusmo Terjesen på epost (elinekirkhusmo@hotmail.com) eller på telefon: 41 69 68 21

Hvis du har spørsmål knyttet til NSD sin vurdering av prosjektet, kan du ta kontakt med:

- NSD – Norsk senter for forskningsdata AS på epost (personverntjenester@nsd.no) eller på telefon: 55 58 21 17.

Med vennlig hilsen

Eline Kirkhusmo Terjesen

Forsker/ Student

Lisbeth Ljosdal Skreland

Prosjektansvarlig (veileder)

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet *Kjønn og likestilling i barnehagen* og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

Å delta i intervju

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles fram til prosjektet er avsluttet

----- (Signert
av prosjektdeltaker, dato)